LUNDS UNIVERSITET
Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT 2019
MASTER I ÖVERSÄTTNING
Specialisering i engelska

Trollkarlarna från Oz

Källtexttrogenhet och läsbarhet i fyra svenska versioner av en barnboksklassiker

Författare:
Maria Warnefors

Handledare:
Lisa Holm

Sammandrag

I den här uppsatsen presenteras en undersökning av tre översättningar och en moderniserad bearbetning av den amerikanska barnboksklassikern *Trollkarlen från Oz* av L. Frank Baum. Syftet har varit att studera hur de fyra måltextversionerna skiljer sig åt i fråga om läsbarhet och källtexttrogenhet. För att studera läsbarheten användes ett antal kvantitativa textmått för att mäta texternas språkliga uppbyggnad och ordvariation medan källtexttrogenheten mättes med hjälp av en ny metod som kontrasterar substantivanvändningen i källtext och måltext. Analysen visade att det inte fanns några stora språkliga skillnader som kunde knytas till läsbarhet, men att texterna däremot var mycket olika när det gällde innehållslig källtext-trogenhet. Bland översättningarna var det förstaöversättningen som låg längst ifrån källtexten, vilket stämmer överens med den s.k. nyöversättningshypotesen. De största avstegen från källtexten fanns dock som väntat i den moderniserade bearbetningen, och dessa visade sig bidra till ökad läsbarhet, bl.a. genom förekomsten av expliciteringar och förtydligande tillägg. Sammantaget visade analysen att vissa aspekter av läsbarheten hade förbättrats på bekostnad av källtexttrogenheten, men att det inte fanns något samband mellan källtext-trogenhet och läsbarhet i rent språklig bemärkelse för de fyra svenska måltextversionerna av *Trollkarlen från Oz.*

Engelsk titel

The Wizards of Oz. Readability and faithfulness to the source text in four Swedish versions of a classic children's book

Nyckelord

Trollkarlen från Oz, översättning av barnlitteratur, nyöversättning, källtexttrogenhet, kultur-anpassning, modernisering, läsbarhet

Innehållsförteckning

1 Inledning **4**

2 Bakgrund **6**
2.1 Den översatta barnlitteraturens ställning 6
2.2 Anpassning av översatt barnlitteratur 7
2.2.1 Språklig anpassning 8
2.2.2 Innehållslig anpassning 8
2.2.3 Byte av illustrationer 9
2.3 Nyöversättning av barnlitteratur 10
2.4 Forskningsfrågor 11

3 Material **13**
3.1 *Trollkarlen från Oz* 13
3.1.1 Wallins översättning från 1940 14
3.1.2 Lundwalls översättning från 1975 14
3.1.3 Westmans översättning från 2011 14
3.1.4 Svenssons bearbetning från 2017 15
3.2 Sammanställning av korpus 15

4 Metod **17**
4.1 Kvantifiering av språkliga drag 17
4.1.1 Val av kvantitativa textmått 18
4.1.2 Praktisk tillämpning 19
4.2 Kvantifiering av innehållsöverföring 19
4.2.1 Översikt över substantivmetoden 20
4.2.2 Praktisk tillämpning 22
4.2.3 Jämförelse mellan substantivmetoden och TRIX 22

5 Analys **23**
5.1 Inledande kvalitativ analys 23
5.2 Kvantitativ språklig analys 26
5.2.1 Ordantal, meningslängd, ordlängd och LIX 26
5.2.2 Ordvariation 28
5.2.3 Nominalkvot och fundamentlängd 33
5.2.4 Sammanfattning av den språkliga analysen 35
5.3 Kvantitativ innehållslig analys 35

6 Slutsatser och diskussion **41**

Källförteckning 44
Bilaga 1: Kvantitativa språkmått 46
Bilaga 2: Ordfrekvenser 48
Bilaga 3: Resultat från substantivmetoden 49

1 Inledning

The Wonderful Wizard of Oz (på svenska *Trollkarlen från Oz*) av den amerikanske författaren L. Frank Baum gavs ut första gången år 1900. Verket är en av världens mest lästa engelskspråkiga barnböcker och räknas som den första amerikanska fantasyberättelsen för barn (Library of Congress). *Trollkarlen från Oz* har översatts till svenska tre gånger (1940, 1975 och 2011), och det förekommer dessutom flera lättlästa bearbetningar på den svenska marknaden.

När barnlitteratur översätts är det vanligt att man avviker från källtexten för att anpassa språk och innehåll i enlighet med målspråkskulturens syn på vad som utgör lämplig läsning för barn. I den här uppsatsen analyserar jag fyra svenska måltextversioner av *Trollkarlen från Oz* (förstaöversättningen, de två nyöversättningarna samt en nyutkommen bearbetning av förstaöversättningen) ur ett språkligt och innehållsmässigt perspektiv. Syftet är dels att undersöka i vilken utsträckning måltextversionerna skiljer sig från varandra och källtexten samt om graden av källtexttrogenhet har förändrats över tid, dels om det finns tecken på liknande anpassningsstrategier i de renodlade översättningarna och den bearbetade utgåvan. Fokus kommer framför allt att ligga på anpassning av texternas läsbarhet, eftersom den studerade bearbetningen ingår i en serie med ”litterära pärlor som har moderniserats och kortats för att passa dagens barn” (Adlibris), vilket antyder att texten har skrivits om för att bli mer lättläst och lättillgänglig. Läsbarhet är ett viktigt men svårdefinierat begrepp som kan användas snävt om en texts språkliga svårighetsgrad (Björnsson 1968:19) eller bredare om den samlade läsupplevelsen, inklusive läsarens känslomässiga upplevelse av texten (Oittinen 2000:33). Inom ramen för det här arbetet kommer jag i första hand att diskutera läsbarhet med utgångspunkt i texternas språkliga egenskaper men även gå in på hur textens innehåll och logiska uppbyggnad påverkar läsförståelsen.

Undersökningen består av två huvudsakliga delar. I den första delen använder jag olika kvantitativa textmått som har kopplats till läsbarhet för att kartlägga om det finns mätbara, språkliga skillnader mellan de fyra måltextversionerna. I den andra delen analyserar jag hur precist källtextens innehåll återges i måltextversionerna. För att genomföra innehållsanalysen har jag utvecklat en ny metod, här kallad substantivmetoden, som ger en uppskattning av en översättnings källtexttrogenhet utifrån substantivanvändningen i källtext och måltext. Baserat på de två kvantitativa analyserna samt en kvalitativ genomgång av textmaterialet kontrasterar jag sedan källtexttrogenheten respektive läsbarheten i de fyra mål-

textversionerna. Därefter diskuterar jag om eventuella läsbarhetsanpassningar har skett på bekostnad av källtexttrogenheten samt om de globala översättnings- och bearbetnings-strategier som kan skönjas i de svenska utgåvorna av *Trollkarlen från Oz* även reflekteras i valet av illustrationer.

2 Bakgrund

Vid översättning av barnlitteratur är det vanligt att både stil och innehåll genomgår större förändringar än vid översättning av litteratur riktad till vuxna (Alvstad 2018:162). Jag kommer i denna del att först redogöra för hur barnlitteraturens ställning inom det svenska litterära systemet kan påverka om översättaren i sitt arbete väljer att prioritera källtextens särdrag eller målspråkskulturens förväntningar (avsnitt 2.1) och tar därefter upp några typer av anpassningar som förekommer i översatt barnlitteratur (avsnitt 2.2). Jag kommer sedan att diskutera nyöversättning av barnlitteratur och kort beskriva den s.k. nyöversättnings-hypotesen (avsnitt 2.3) för att slutligen presentera de forskningsfrågor som jag vill besvara genom den här studien (avsnitt 2.4).

2.1 Den översatta barnlitteraturens ställning

De stora ingrepp som ofta görs i samband med översättning av barnlitteratur kan förstås inom ramen för den s.k. polysystemteorin som har utvecklats av Itamar Even-Zohar. Enligt polysystemteorin kan översatt litteratur inta antingen en central eller perifer position inom ett litterärt system beroende på vilken betydelse den tillmäts. Om den översatta litteraturen intar en central position tillåts den vara innovativ, och översättaren kan därför hålla sig nära källtexten och överföra element från denna även om de ter sig främmande för den nya mål-gruppen (Even-Zohar 1990:46–47). Om den översatta litteraturen tvärtom intar en perifer position förväntas översättaren anpassa sin översättning efter de normer som råder i mål-språkskulturen (Even-Zohar 1990:48–49). Det ska påpekas att all översatt litteratur inom ett visst litterärt system inte behöver inta samma position (Even-Zohar 1990:49). Yvonne Lindqvist har visat att det inom det svenska litterära systemet finns stora skillnader mellan hur olika typer av litteratur översätts: högprestigelitteratur översätts källtexttroget i överens-stämmelse med dess centrala position inom det litterära systemet medan perifert positionerad lågprestigelitteratur i högre grad anpassas till rådande svenska normer (Lindqvist 2005:174–182).

Barnlitteratur har av tradition varit en kulturellt marginaliserad företeelse (O'Connell 2006:18–19) och får därför räknas till lågprestigelitteraturen. Eftersom barnlitteraturen har en perifer position inom det litterära systemet står det översättaren fritt att avvika från källtexten, åtminstone så länge det görs med utgångspunkt i målspråkskulturens syn på vad som gagnar barnet (Shavit 2006:26). Detta gäller inte minst i Skandinavien där många anser att den inhemska barnlitteraturen är ledande inom genren, vilket begränsar utrymmet för översättningar som inte motsvarar målspråkskulturens förväntningar (Alvstad 2018:174). Emellertid är kravet på målkultursanpassning eventuellt något lägre för engelskspråkig barnlitteratur eftersom litteratur som översätts från ett dominant källspråk, som engelska, intar en mer central position inom det litterära systemet (Lindqvist 2005:27–29). Att engelska är ett dominant källspråk för översatt barnlitteratur i Sverige syns inte minst i statistik från stiftelsen Svenska Barnboksinstitutet: år 2017 stod översättningar för 44 % av den svenska barnboksutgivningen, och bland de översatta titlarna var källspråket engelska för 66 % (Svenska barnboksinstitutet).

Enligt polysystemteorin är målkultursanpassad översättning alltså en konsekvens av att översatt barnlitteratur generellt har låg prestige, vilket kan tolkas som att anpassning är ett uttryck för bristande respekt gentemot källtextens författare och dennas individualitet. Det finns dock andra synsätt, och exempelvis har Riitta Oittinen lyft fram att anpassningar i själva verket kan vara ett sätt för översättaren att visa lojalitet med författaren, under förutsättning att de leder till att ett verk blir accepterat och älskat av nya läsare i målspråkskulturen (Oittinen 2000:84).

2.2 Anpassning av översatt barnlitteratur

En viktig faktor vid översättning av barnlitteratur är att den översatta texten inte bara ska tilltala den tänkta unga läsaren, utan även de vuxna som styr barns läsning, t.ex. lärare, bibliotekarier och föräldrar (Alvstad 2010:24). Översättningen präglas därför av målspråkskulturens syn på barnlitteraturens uppfostrande och undervisande roll relativt dess estetiska egenskaper (Alvstad 2018:160). De anpassningar som görs kan vara av många typer och påverkas även av om ett visst verk vänder sig till yngre eller äldre barn. Eftersom *Trollkarlen från Oz* främst vänder sig till barn i låg- och mellanstadieåldern (se avsnitt 3.1)

kommer jag här att främst diskutera anpassningar som kan vara relevanta för denna åldersgrupp.

2.2.1 Språklig anpassning

Synen på vilken språklig svårighetsgrad som är mest lämplig för barn varierar mellan kulturer, och det finns därför en risk att en översättning som följer källtextens stilnivå inte blir accepterad i sitt nya sammanhang (Puurtinen 1994:84–85). Exempelvis används ett mer avancerat språk i franska barnböcker jämfört med svenska, och vid översättning från franska till svenska kan språket behöva förenklas för att passa svenska barn, medan man vid översättning från svenska till franska tvärtom kan välja att göra språket mer litterärt genom att t.ex. ersätta informellt talspråk med mer konventionella former (Alvstad 2018:162). En annan typ av anpassning är att språket moderniseras, vilket ofta blir aktuellt vid översättning av äldre källtexter (Nikolajeva 2010:409).

En studie som understryker vikten av språklig anpassning är Tiina Puurtinens jämförelse av två finska översättningar av *Trollkarlen från Oz*, båda utkomna 1977. I Finland ses god läsbarhet som en av barnlitteraturens viktigaste egenskaper, och barnböcker förväntas ha ett lättillgängligt språk med många finita verb och enkla syntaktiska konstruktioner (Puurtinen 1994:85). Puurtinen fann att de två finska översättningarna av *Trollkarlen från Oz* hade påtagliga stilistiska skillnader, och hon utvärderade dessa närmare genom att testa texterna i tre lässituationer: ett test där barn i 10-årsåldern fick läsa utdrag ur de två översättningarna och fylla i utelämnade ord, ett där förskollärare fick läsa texterna högt och ett där översättningsstudenter fick jämföra texterna och avgöra vilken de tyckte var mest lämplig för barn. Puurtinens slutsats var att den ena av de två översättningarna upplevdes som mer lättillgänglig, vilket hon kopplade till översättarens val att använda enklare grammatiska konstruktioner (Puurtinen 1994:88–89).

2.2.2 Innehållslig anpassning

Anpassning av innehållet kan innebära att man stryker eller ändrar element i texten som antas vara alltför främmande för den tänkta läsaren, som bl.a. litterära och historiska referenser, egennamn eller måttenheter (Alvstad 2010:22). Innehållslig anpassning kan

också ske av ideologiska skäl om källspråks- och målspråkskulturen har olika syn på känsliga ämnen som våld, religion eller sexualitet (Alvstad 2018:166–170). Inom översättningsforskningen råder delade meningar om huruvida anpassning av innehållet är positivt eller negativt. Enligt en riktning, som företrätts av bl.a. Göte Klingberg, är alla avvikelser från källtexten av ondo eftersom de leder till att unga läsare förnekas möjligheten att genom den översatta litteraturen lära känna och förstå främmande kulturer (Nikolajeva 2010:407). Enligt en annan riktning, dit bland annat Riitta Oittinen hör, bör översättarens mål tvärtom vara att källtexten och måltexten upplevs på liknande sätt av sina respektive läsare, vilket leder till ett behov av att kulturanpassa alla fenomen som upplevs som exotiska av måltextläsaren men inte av källtextläsaren (Nikolajeva 2010:407–408).

Ytterligare en form av innehållslig anpassning är större strykningar och tillägg som syftar till att göra texten mer lättillgänglig för yngre läsare. Sådana ingrepp kan vara så pass extrema att det inte längre går att tala om regelrätt översättning. Exempelvis finns bearbetningar av Daniel Defoes *Robinson Crusoe* där texten strukits ner från över 500 till 24 sidor, medan andra översättare har lagt till förtydligande passager som t.ex. kan gå ut på att en berättare förklarar och kommenterar handlingen (Nikolajeva 2010:408).

2.2.3 Byte av illustrationer

Förlag som ger ut översatt barnlitteratur behöver slutligen också ta ställning till om eventuella illustrationer i källtextutgåvan ska behållas eller inte. Valet att förse en översatt barnbok med nya illustrationer kan vara ekonomiskt motiverat och bero på att originalillustrationerna är alltför dyra att återge (Fischer 2008:100) eller att de nya illustrationerna möjliggör ett samarbete där flera språkversioner trycks samtidigt för att hålla kostnaderna nere (Alvstad 2018:165). I andra fall används nya illustrationer som ett led i anpassningen till målspråkskulturen, t.ex. om originalillustrationerna upplevs som föråldrade eller om de innehåller element som inte ses som politiskt korrekta i sin nya kontext. Det kan också vara nödvändigt att byta ut illustrationerna om de blivit missvisande som en konsekvens av anpassningar i den översatta texten (Fischer 2008:100).

2.3 Nyöversättning av barnlitteratur

Ett vanligt synsätt inom översättningsforskningen är att en översättning är en tidsbunden tolkning av sin källtext, vilket gör att den kan bli föråldrad och behöva ersättas av en nyöversättning (Tegelberg 2011:77). Nyöversättning kan också bli aktuellt av andra anledningar, som att förstaöversättningen är ofullständig p.g.a. censur eller andra innehållsliga avsteg (Tegelberg 2011:84–85). Kanske gäller detta i synnerhet för barnlitteratur ”där de kvalitativa kraven inte alltid har ställts så högt och hänsynen till originaltextens egenart inte alltid varit den önskvärda” (Tegelberg 2011:84). Trots att behovet för nyöversättning av barnlitteratur alltså skulle kunna vara särskilt stort, finns vissa belägg för att det ändå är ovanligare med nyöversättning av barnlitteratur jämfört med genrer som har högre status (Koskinen 2018:321).

Enligt den s.k. nyöversättningshypotesen följer översättning och nyöversättning i allmänhet ett fast mönster där förstaöversättningen är mer anpassad till målspråkskulturen och nyöversättningen mer källtexttrogen (Koskinen 2018:317). Hypotesens värde har dock ifrågasatts eftersom otaliga nyöversättningar inte följer mönstret (Koskinen 2018:320). Ett sådant exempel kommer från en undersökning av 70 tyska och nederländska utgåvor av Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* som visade att det genomsnittliga sidantalet sjönk med mer än 50 % från 1900-talets början fram till 1990-talet till följd av omfattande strykningar (Desmidt 2009:677). Till skillnad från nyöversättningshypotesens antagande om att äldre översättningar blir passé och måste bytas ut är det inte heller säkert att nyöversättningar per automatik ersätter mer etablerade översättningar. Som Gillian Lathey påpekar används uttrycket ”nyöversättning” i marknadsföringssyfte eftersom klassiska barnböcker i nya versioner ofta säljer bra (Lathey 2010:161).

Vid nyöversättning av barnlitteratur påverkas avvägningen mellan källtexttrogenhet och anpassning i hög grad av vem som är den tänkta läsaren av den nya måltextversionen. Inställningen till vilka historiska element som ska bevaras vid översättningen av en äldre text är av naturliga skäl helt olika beroende på om översättningen är avsedd för akademisk forskning eller om den ska läsas av nutida barn (Lathey 2010:162). Man har också sett att översättningar av t.ex. bröderna Grimms och H. C. Andersens sagor, som ursprungligen var menade att tilltala både yngre och äldre läsare, ofta har anpassats till antingen den ena eller den andra målgruppen (Lathey 2010:170). Anpassning till en yngre läsekrets kan innebära

att texten kortas, men också att innehållet förändras genom att t.ex. ett sorgligt slut görs mer positivt (Alvstad 2018:165)

2.4 Forskningsfrågor

Översättning och nyöversättning av barnlitteratur är en balansgång där många olika behov och ideal ställs emot varandra. Forskningen på området är dock fortfarande relativt begränsad, troligen beroende på att barnlitteratur av hävd har haft låg status. Exempelvis har läsbarhetens betydelse vid nyöversättning inte utforskats i någon större utsträckning trots de intressanta resultaten i Tiina Puurtinens tidiga studie av *Trollkarlen från Oz* i finsk översättning (se avsnitt 2.2.1).

I det här arbetet jämför jag fyra svenska måltextversioner (tre översättningar och en bearbetning) av *Trollkarlen från Oz*. Att studera skillnader i läsbarhet mellan de fyra versionerna är särskilt intressant i och med Puurtinens forskning, men också eftersom materialet ger möjlighet att jämföra renodlade översättningar med en version som bearbetats för att göra den mer tillgänglig. Ytterligare en intressant aspekt av *Trollkarlen från Oz* är att det rör sig om en annan sorts barnbok än många av de barnlitterära verk som har blivit mest grundligt studerade inom nyöversättningsforskningen (se avsnitt 2.3). I sitt förord nämner L. Frank Baum bröderna Grimms och H. C. Andersens sagor i uppskattande ordalag, men skriver att hans eget mål har varit att skriva en ”modern saga” utan överdrivet våld (Baum [Lundwalls översättning] 1975:17). Behovet av att i samband med översättningen tona ner våldsamma inslag, såsom ofta har gjorts för de äldre sagorna (Lathey 2010:167), borde därför vara begränsat. Eftersom *Trollkarlen från Oz* redan från början var avsedd som underhållning behöver översättaren inte heller i samma utsträckning ta ställning till undervisande inslag i texten, till skillnad från t.ex. *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* som ursprungligen skrevs för att användas i geografiundervisningen i svenska skolor (Desmidt 2009:674–675). Sammantaget kan man alltså tänka sig att det vid översättningen av *Trollkarlen från Oz* inte har funnits lika tvingande skäl att anpassa texten till en ny tid och kultur, och det gör i sin tur att det borde vara möjligt att urskilja finare nyanser när det gäller hur de olika översättarna har förhållit sig till källtexten. Av denna anledning kommer jag även att analysera källtexttrogenheten i de fyra måltextversionerna.

Målet för undersökningen är att besvara följande fyra forskningsfrågor:

1. Finns det skillnader i läsbarhet (i betydelsen språklig svårighetsgrad) mellan de fyra måltextversionerna och hur yttrar sig i så fall skillnaderna?
2. Hur källtexttrogna är de fyra måltextversionerna? Går det att se skillnader mellan äldre och nyare översättningar?
3. Vilken relation råder mellan läsbarhet och källtexttrogenhet?
4. Speglas graden av läsbarhet och/eller källtexttrogenhet även i andra aspekter av måltextversionernas utformning, t.ex. valet av illustrationer?

3 Material

Den här studien baseras på en parallellkorpus med utdrag ur den engelska källtexten (KT) av *Trollkarlen från Oz* samt ur fyra svenska måltextversioner. I följande avsnitt ges en kort introduktion till källtexten och de fyra måltextversionerna (avsnitt 3.1) samt en översikt av hur korpusen är sammansatt (avsnitt 3.2).

3.1 *Trollkarlen från Oz*

The Wonderful Wizard of Oz (på svenska *Trollkarlen från Oz*) är skriven av L. Frank Baum (1856–1919). Den kom ut första gången år 1900 och var då illustrerad av W. W. Denslow (1856–1915). Enligt författarens eget förord var verket ett försök att skapa en ny sorts berättelse för barn där våldet och sensmoralen i de gamla folksagorna ersatts av underhållning. *Trollkarlen från Oz* var tänkt som ”en modern saga i vilken underverken och glädjen finns kvar och de blodiga mardrömmarna har utelämnats” (Baum [Lundwalls översättning] 1975:17). I boken möter läsaren den lilla flickan Dorothy från Kansas som transporteras av en cyklon till det märkliga landet Oz. Hon beger sig till Smaragdstaden där den mäktiga trollkarlen Oz bor för att han ska hjälpa henne hem. På vägen får hon tre nya vänner som också vill be Oz om något: Fågelskrämman som vill få en hjärna, Plåtman som vill få ett hjärta och Det fega lejonet som vill få mod. Trollkarlen lovar att uppfylla deras önskningar om de först övervinner häxan Västan, vilket Dorothy lyckas med, men därefter visar det sig att trollkarlen är en bluffmakare utan magiska krafter och att han därför inte kan hjälpa Dorothy att ta sig till Kansas. Till slut lyckas Dorothy ändå komma hem med hjälp av ett par magiska silverskor som hon fått redan i berättelsens början.

Trollkarlen från Oz blev en stor framgång och den första av Baums 14 böcker om landet Oz. Efter Baums död skrevs ytterligare uppföljare av ett antal författare, främst Ruth Plumly Thompson (förord av Donald Wollheim, Baum [Lundwalls översättning] 1975:14). Verket har även filmatiserats flera gånger, varav den mest kända versionen är från 1939 med Judy Garland i rollen som Dorothy.

3.1.1 Wallins översättning från 1940

Den första svenska översättningen av *Trollkarlen från Oz* dröjde till 1940 och gavs inte ut på något av de sedvanliga barnboksförlagen utan på musikförlaget Reuter & Reuter. Gissningsvis motiverades satsningen på ett litterärt verk av att man året dessförinnan hade publicerat några musiktryck med sånger från den nyutkomna filmen. Översättaren John Wallin (1906–1957) hade tidigare publicerat ett fåtal barnböcker på svenska (Svenskt författarlexikon), men en sökning i Libris (libris.kb.se) ger inga ytterligare träffar på honom som översättare. I en fotnot till den senare översättningen av Sam J. Lundwall kommenterar den nya utgivaren Wallins översättning: ”Texten var inte helt överensstämmande med originalet och den utgåvan dog snart en död i tystnad.” (utgivarens anmärkning, Baum [Lundwalls översättning] 1975:12). Utgåvan är försedd med W. W. Denslows tecknade originalillustrationer.

3.1.2 Lundwalls översättning från 1975

Nästa översättning gavs ut på science fiction-förlaget Delta 1975 och är utförd av en av förlagets grundare, nämligen översättaren och författaren Sam J. Lundwall (f. 1941). Lundwall har översatt ett stort antal böcker och beskrivs i Nationalencyklopedin som ”den som i högre grad än någon annan introducerat science fiction i Sverige” (NE). Delta gav inte bara ut *Trollkarlen från Oz* utan hela Oz-serien om 14 böcker, samtliga översatta av Lundwall. I likhet med Wallins översättning är Lundwalls illustrerad av W. W. Denslow, men omfattningen är något mer begränsad i och med att de utsmyckade anfangerna till varje kapitel har plockats bort.

3.1.3 Westmans översättning från 2011

En tredje översättning kom ut på barnboksförlaget B. Wahlströms 2011 och ingår i förlagets klassikerserie. Serien omfattar ett tiotal titlar översatta av Christina Westman (f. 1932) som har varit verksam som skönlitterär översättare sedan 1970-talet (Libris). Liksom övriga delar i klassikerserien är denna utgåva av *Trollkarlen från Oz* illustrerad av australiensaren Robert

Ingpen (f. 1936). Till skillnad från Denslows svartvita teckningar är Ingpens fyrfärgs-illustrationer mer realistiska och detaljerade, och de sträcker sig ibland över ett helt uppslag.

3.1.4 Svenssons bearbetning från 2017

Utöver de tre översättningarna förekommer även ett antal omarbetade versioner av *Trollkarlen från Oz* på den svenska marknaden. En av dessa är en bearbetning av Wallins översättning utförd av författaren Martin Svensson (f. 1978). Bearbetningen kom ut 2017 och ingår i serien Klassikerbiblioteket på imprintet Känguru som främst ger ut barnlitteratur och hör till förlaget Lind & Co. På bokens baksida anges att det rör sig om en ”ny, omarbetad version” som ska ”passa dagens barn”. Bearbetningen fick ett positivt mottagande av BTJ:s recensent Jan Hansson: ”Det går att ha invändningar mot klassiker-bearbetningar, men i detta fall har åtminstone inte jag någon – tvärtom” (Adlibris). Till skillnad från de tre översättningarna som alla har biblioteksmärkningen Hcf (skönlitteratur för barn upp till 9 år) är Svenssons bearbetning märkt Hcg (skönlitteratur för äldre barn, cirka 9–12 år). Utgåvan är inte illustrerad.

3.2 Sammanställning av korpus

Undersökningen baseras på en parallellkorpus där utdrag ur den engelska källtexten och de fyra svenska måltextversionerna ingår. För att få en representativ bild av texten som helhet har jag valt ut tre kapitel som utspelar sig i olika miljöer och som skiljer sig åt vad gäller mängden och formen av dialog. Alla tre kapitlen innehåller viktiga vändpunkter för handlingen. I kapitel 1 befinner sig Dorothy i Kansas när cyklonen kommer och för bort henne. Kapitlet innehåller beskrivningar av en verklig miljö och saknar nästan helt dialog. Nästa utvalda kapitel, kapitel 2, beskriver hur Dorothy vaknar upp i landet Oz som är en helt okänd miljö för både henne och läsaren. Kapitlet innehåller dels miljöbeskrivningar, dels omfattande dialog där Dorothy får lära sig mer om landet Oz av häxan Nordan. Det tredje kapitlet i korpusen, kapitel 15, utspelar sig i Smaragdstaden som vid det här laget är välkänd för både Dorothy och läsaren. Dorothy och hennes vänner har dödat häxan Västan och

väntar på sin belöning från trollkarlen Oz som dock visar sig vara en bluffmakare utan magiska förmågor. Kapitlet innehåller dialog mellan flera personer och dessutom en monolog där trollkarlen berättar sin egen historia. Totalt omfattar korpusen (både källtext och måltexter) drygt 27 000 ord (tabell 1). Se avsnitt 5.3 för en diskussion av varför det totala ordantalet är lägre i måltextversionerna än i källtexten.

Tabell 1. Antal ord i källtexten och de fyra måltextversionerna (kapiteltitlar ingår inte) beräknat med hjälp av LIX-räknaren (www.lix.se).

	KT	**Wallin**	**Lundwall**	**Westman**	**Svensson**
Kapitel 1	1142	1052	1042	1080	1151
Kapitel 2	2001	1745	1777	1734	1780
Kapitel 15	2760	2491	2473	2560	2535
Totalt	5903	5288	5292	5374	5466

4 Metod

För att besvara mina frågeställningar har jag analyserat korpusen i tre steg. Det inledande steget bestod av en genomläsning av hela materialet för att notera uppenbara, kvalitativa skillnader mellan källtexten och de fyra måltextversionerna. Därefter följde två mer omfattande, kvantitativa analyssteg, varav det första var en kartläggning av de fyra måltextversionerna för att identifiera språkliga skillnader dem emellan som skulle kunna knytas till läsbarhet (avsnitt 4.1) och det andra bestod av en kvantifiering av innehållsliga skillnader mellan källtexten och var och en av måltextversionerna med hjälp av en metod som jag själv utvecklat för ändamålet (avsnitt 4.2).

4.1 Kvantifiering av språkliga drag

Läsbarhet kan definieras som ”summan av sådana språkliga egenskaper hos en text, vilka gör den mer eller mindre svårtillgänglig för läsaren” (Björnsson 1968:13). Exakt vilka dessa språkliga egenskaper är kan variera, men några drag som har associerats med svenska lättlästa texter är att de har omväxlande meningslängd och tydligt förklarade orsakssamband samt att de har färre långa substantiv, främmande ord och passivformer än svårare texter (Lundberg & Reichenberg 2008:8).

Ett sätt att utvärdera en texts läsbarhet är att studera hur läsargrupper reagerar på olika textversioner, som i Tiina Puurtinens jämförelse av två finska översättningar av *Trollkarlen från Oz* som presenterades i avsnitt 2.2.1. Alternativt kan man kvantifiera olika språkliga drag i texten och jämföra dessa mätvärden med redan kända värden för andra texter. Detta innebär ett steg bort från läsarens upplevelse av texten, men jag har ändå valt att använda ett kvantitativt tillvägagångssätt eftersom det är mer objektivt (Lundberg & Reichenberg 2008:49) och gör det möjligt att på detaljnivå avgöra vilka drag i en text som avviker från det förväntade. En ytterligare fördel är att inget enskilt språkligt drag, t.ex. ett ordförråd som framstår som föråldrat för moderna läsargrupper, tillåts överskugga andra aspekter av läsbarhet, vilket annars hade kunnat vara ett problem när korpusen som analyseras består av både nya och gamla texter.

Ett allmänt problem med kvantitativa textmått är att de inte väger in textens innehåll och logiska uppbyggnad (Lundberg & Reichenberg 2008:50–51), vilket betyder att två texter kan få liknande värden trots att de upplevs som olika svåra i en autentisk lässituation. För just den här undersökningen är dock problemet begränsat eftersom den utgår från fyra måltextversioner av samma källtext. Samtliga texter kan därför förväntas ha i stort sett samma innehåll (men se även avsnitt 5.3).

4.1.1 Val av kvantitativa textmått

Ett av de mer kända sätten att beräkna läsbarhet är Carl-Hugo Björnssons läsbarhetsindex (LIX). Efter att ha utvärderat ett flertal språkliga variabler drog Björnsson slutsatsen att det var ordlängden och meningslängden som bäst speglade en given texts svårighetsgrad, och han utarbetade därför sitt index baserat på dessa (Björnsson 1968:63–65). LIX har dock kritiserats för att det inte ger en fullständig bild av en texts läsbarhet och bl.a. inte tar hänsyn till svårförståelig syntax såsom långt avstånd mellan subjekt och predikat (Lundberg & Reichenberg 2008:40) eller förekomsten av satsförkortningar (Lundberg & Reichenberg 2008:53–54). Dessutom är det inte säkert att det alltid ger ett mervärde att kombinera meningslängd och ordlängd till ett indextal i stället för att studera dem var för sig. Jag har därför valt att analysera ord- och meningslängd både separat och sammanslaget till ett LIX-värde. Jag har också använt ytterligare kvantitativa mått som mäter andra aspekter av en texts uppbyggnad (se nedan) för att få en mer komplett bild av de fyra måltextversionerna.

En texts läsbarhet kan påverkas av ordvariationen, d.v.s. hur varierade ordvalen i en text är (Lundberg & Reichenberg 2008:42–43). Det enklaste måttet på ordvariation kallas type/token ratio (TTR) och är kvoten mellan antalet unika ord i en text och det totala antalet ord. Ett problem med TTR är att kvoten påverkas av textlängden (i längre texter upprepas fler ord), och för att ta hänsyn till detta kan man i stället beräkna ordvariationsindex (OVIX) vilket baseras på samma faktorer men inte är lika längdkänsligt (Lundberg & Reichenberg 2008:43). För både TTR och OVIX gäller att högre värden kan innebära att texten är mer krävande och svårläst.

Det finns också syntaktiska egenskaper som kan kopplas till olika grader av läsbarhet. Eftersom substantiv är en ”informationstung” ordklass är en hög nominalkvot (antalet substantiv delat med antalet verb) ett tecken på att texten är informationstät och därmed mer svårläst (Lagerholm 2008:132–133). En tung, informationstät stil utmärks också ofta av

långa fundament, d.v.s. vänstertunga meningar med ett stort antal ord före det finita verbet (Lagerholm 2008:131).

Sammanfattningsvis valde jag att utvärdera läsbarhet (i betydelsen språklig svårighetsgrad) genom att beräkna följande textmått: ordantal, ordlängd, meningslängd, LIX, TTR, OVIX, nominalkvot och fundamentlängd.

4.1.2 Praktisk tillämpning

Alla kvantitativa textmått beräknades för vart och ett av de tre kapitlen i de fyra måltextversionerna, d.v.s. totalt tolv värden per textmått. Kapitlen analyserades separat för att göra det möjligt att utvärdera om en viss måltextversion konsekvent avviker från de andra.

För att räkna ut ordantal, genomsnittlig meningslängd, andel långa ord, LIX, TTR och OVIX använde jag en LIX-räknare som tillhandahålls på nätet (www.lix.se). Alla värden beräknades för hela kapitel, exklusive kapiteltitlar. För räknaren finns ett antal kända felkällor som påverkar hur antalet meningar och ord beräknas (Holm 2015:219–220). För att undvika dessa modifierade jag först de analyserade textfilerna genom att ersätta frågetecken och utropstecken med komma om de inte stod sist i en mening (d.v.s. om de inte följdes av stor bokstav) och avlägsna tankstreck eftersom de annars räknas som egna ord. I samband med analysen gick jag igenom listorna med ord och meningar som genereras av LIX-räknaren för att kontrollera deras korrekthet.

Nominalkvoten och fundamentlängden beräknades för hand för de inledande cirka 500 orden i varje kapitel (med utgångspunkt i källtexten; ordantalet i måltexterna kunde alltså variera något). Vid beräkningen av fundamentlängden tog jag med samtliga deklarativa huvudsatser och uteslöt eventuella inledande konjunktioner. I meningar där en replik följdes av en anföringsformel bortsåg jag från anföringsverbet och analyserade enbart repliken.

4.2 Kvantifiering av innehållsöverföring

För att mäta hur troget innehållet i källtexten har överförts till måltexten har jag utvecklat en metod som här kallas substantivmetoden. Metoden utgår ifrån överföringen av substantiv

eftersom dessa ofta beskriver konkreta föremål och därför är lättare att kategorisera som närvarande eller frånvarande i olika textversioner. En introduktion till metoden ges i avsnitt 4.2.1 tillsammans med ett exempel på hur metoden kan användas för att analysera en mening. Några korta kommentarer om hur metoden har tillämpats följer i avsnitt 4.2.2, och slutligen jämför jag substantivmetoden med en annan metod för att uppskatta en översättnings källtexttrogenhet i avsnitt 4.2.3.

4.2.1 Översikt över substantivmetoden

Som nämnts ovan mäter substantivmetoden överföringen av substantiv mellan källtext och måltext. Analysen inleds med att de analyserade texterna skrivs in i en tabell så att varje rad i tabellen motsvarar ett stycke i texten. Texterna måste alltså kunna relateras till varandra på styckenivå, men det är inte nödvändigt att en mening i källtexten motsvarar exakt en mening i måltexten. I nästa steg markeras alla substantiv i källtext och måltext och klassificeras enligt uppdelningen i tabell 2.

Tabell 2. Substantivmetodens fem kategorier.

Kategori 1	Ett substantiv i källtexten motsvaras av exakt ett substantiv i måltexten
Kategori 2	Ett substantiv i källtexten motsvaras av någon annan konstruktion i måltexten
Kategori 3	Ett substantiv i måltexten motsvaras av någon annan konstruktion i källtexten
Kategori 4	Ett substantiv i källtexten saknar motsvarighet i måltexten
Kategori 5	Ett substantiv i måltexten saknar motsvarighet i källtexten

Som framgår av tabell 2 innebär kategori 1 att det finns ett substantiv i både källtext och måltext, kategori 2 och 4 att ett substantiv försvunnit från måltexten och kategori 3 och 5 att ett substantiv tillkommit i måltexten. Som en kontroll ska antalet fall i kategori 1, 2 och 4 motsvara det totala antalet substantiv i källtexten om analysen har utförts korrekt.

För att illustrera hur metoden fungerar visar jag nedan hur en enskild mening i min korpus har analyserats (exempel 1). I exemplet har samtliga substantiv i källtexten strukits under, och de understrukna orden i måltextversionerna svarar mot dessa substantiv. Måltext-substantiv som saknar motsvarighet i källtexten har kursiverats.

Exempel 1

The little girl gave a cry of amazement and looked about her, her eyes growing bigger and bigger at the wonderful sights she saw.
(KT 1900:14)

Hon gav till ett rop av överraskning och hennes ögon vidgade sig mer och mer av *förvåning* vid den underbara syn, som mötte henne.
(Wallins översättning 1940:13)

Den lilla flickan gav till ett häpet rop och såg omkring sig med ögon som blev allt större av *förvåning*.
(Lundwalls översättning 1975:23)

Dorothy ropade till av förvåning när hon såg sig omkring med ögon som blev större och större inför den underbara syn hon mötte.
(Westmans översättning 2011:19)

”Åh!” ropade hon lika förtjust som överraskat när hon såg vad som fanns där utanför.
(Svenssons bearbetning 2017:8)

De markerade orden klassificeras sedan som någon av de fem kategorierna och bokförs i en tabell. I tabell 3 anges kategorierna inom parentes efter översättningsmotsvarigheterna i de olika måltextversionerna. Om ingen kategori är tillämplig markeras detta med ”0”. En sammanställning av resultaten ges på nedersta raden i tabellen.

Tabell 3. Exempel på analys enligt substantivmetoden.

KT	**Wallin**	**Lundwall**	**Westman**	**Svensson**
girl	Hon (2)	flickan (1)	Dorothy (2)	hon (2)
cry	rop (1)	rop (1)	ropade (2)	ropade (2)
amazement	överraskning (1)	häpet (2)	förvåning (1)	överraskat (2)
eyes	ögon (1)	ögon (1)	ögon (1)	- (4)
-	förvåning (5)	förvåning (5)	- (0)	- (0)
sights	syn (1)	- (4)	syn (1)	vad (2)
TOTALT	1/1/1/1/2/5	1/1/1/2/4/5	0/1/1/1/2/2	0/2/2/2/2/4

Baserat på analysen av denna enda mening ligger Westman närmast källtexten eftersom alla källtextens substantiv har överförts i någon form och inga nya substantiv har tillkommit. Det är ett resultat som stämmer väl överens med det spontana intryck man får när man läser meningarna, vilket visar att metoden fångar upp något relevant i texterna.

4.2.2 Praktisk tillämpning

Jag använde substantivmetoden för att analysera de första cirka 100 substantiven i källtexten för vart och ett av de tre kapitlen i korpusen. Namn och substantiv som används som namn (*Fågelskrämman*, *häxan Östan*) analyserades inte eftersom de är så många och inte lika informativa som andra substantiv.

4.2.3 Jämförelse mellan substantivmetoden och TRIX

Substantivmetoden har vissa likheter med översättningsindexet TRIX (translation index) som utarbetats av Lars Wollin och är ett mått på hur källtexttrogen en översättning är. Vid en TRIX-analys identifierar man substantiv och finita verb i källtext och måltext och analyserar deras ”formalekvivalens”, vilket för substantiv syftar på deras lexikala ekvivalens och för finita verb på om de har samma subjekt och ingår i en sats på samma syntaktisk-hierarkiska nivå (Wollin 2017:14). TRIX-metoden är således grundligare men också betydligt mer arbetskrävande än substantivmetoden. Eftersom exemplet i tabell 3 (och i ännu större utsträckning de fullständiga resultat som redovisas i avsnitt 5.3) visar att substantivmetoden är tillräckligt känslig för att fånga upp relevanta skillnader mellan texterna i den aktuella korpusen har jag inte sett det som nödvändigt att använda en mer ingående metod. Detta har också haft fördelen att jag har kunnat analysera en betydligt större textmängd än vad som hade varit praktiskt genomförbart för TRIX-metoden.

5 Analys

Undersökningen inleddes med en genomläsning av hela korpusen för att identifiera framträdande drag i de olika texterna (avsnitt 5.1). Därefter analyserades läsbarheten utifrån ett flertal kvantitativa textmått (avsnitt 5.2), och källtexttrogenheten uppskattades med hjälp av substantivmetoden (avsnitt 5.3).

5.1 Inledande kvalitativ analys

Den inledande genomläsningen av texterna som ingår i korpusen visade att samtliga måltextversioner, inklusive Svenssons lättlästa bearbetning, ligger så pass nära den engelska källtexten att de kan jämföras på styckenivå och i stor utsträckning även på meningsnivå. Korpusen innehåller alltså inga omfattande tillägg eller strykningar av den typ som observerats i många andra översättningar och bearbetningar av barnböcker (se avsnitt 2.2.2). Med detta sagt avviker måltextversionerna ändå från källtexten och från varandra på ett antal punkter varav en del skulle kunna påverka läsbarheten. Några av de mest påfallande och återkommande skillnaderna går att se i exempel 2 och diskuteras nedan.

Exempel 2

Dorothy was going to ask another question, but just then the Munchkins, who had been standing silently by, gave a loud shout and pointed to the corner of the house where the Wicked Witch had been lying.

"What is it?" asked the little old woman, and looked, and began to laugh. The feet of the dead Witch had disappeared entirely, and nothing was left but the silver shoes.
(KT 1900:20–21)

Dorothy tänkte fråga mer, men i samma ögonblick skreko lilleputtarna till och pekade på den plats, där den elaka häxan Östan hade legat.

”Vad är det?” frågade den lilla kvinnan och såg i den riktning, de små männen pekade. Så började hon skratta. Den döda häxans fötter hade alldeles försvunnit, och kvar fanns endast hennes silverskor.
(Wallins översättning 1940:16)

Dorothy tänkte ställa en ny fråga, men just då gav lilleputtarna, som hade stått tysta, till ett högt rop och pekade mot husets hörn där den onda häxan Östan hade legat.

– Vad står på? frågade den lilla gumman; sedan såg hon efter och började skratta. Den döda häxans fötter hade försvunnit helt och hållet och det enda som återstod var silverskorna.

(Lundwalls översättning 1975:28)

Dorothy ville fråga mera, men i samma ögonblick skrek småningarna till och pekade mot husknuten där den onda häxan hade legat.
”Vad är det?” Gumman tittade dit och brast i skratt. Den döda häxans fötter var försvunna helt och hållet, kvar var bara silverskorna.
(Westmans översättning 2011:24)

Dorothy skulle just fråga mer om Oz och Smaragdstaden när lilleputtarna plötsligt skrek till och pekade mot platsen där den elaka häxan Östan legat.
”Vad är det?” sa häxan Nordan och vände blicken åt det håll som de små männen pekade. Genast började hon skratta, för den döda häxans fötter var borta och kvar fanns bara hennes silverskor.
(Svenssons bearbetning 2017:12)

Wallins översättning från 1940 utmärker sig främst genom ett språkbruk som idag är delvis förlegat, däribland användningen av plurala verbformer som *skreko*. Vid tiden för Wallins översättning var pluralformerna på väg ut ur det svenska skriftspråket, och Folkskollärarkårens skriftspråkskommitté förespråkade singularformer redan 1934 (Teleman 2013:145). Förekomsten av pluralformer tyder därför på att Wallin inte hade läsbarhet och tillgänglighet för unga läsare som främsta målsättning vid arbetet.

Lundwalls översättning präglas av valet att vid direkt anföring ersätta originalets citattecken med pratminus. Vad som motiverat detta är oklart, men det kan knappast vara ökad läsbarhet eftersom användningen av pratminus ställer högre krav på läsaren att själv urskilja vad som är repliker. I exempel 2 framgår det exempelvis av sammanhanget att den avslutande meningen (”Den döda häxans fötter…”) ska läsas som relation, men rent typografiskt skulle den kunna vara en replik, och det är inte förrän läsaren stöter på preteritum-formen *hade* som det blir tydligt att så inte är fallet. I andra textavsnitt är Lundwalls uppdelning mellan relation och replik ännu mer otydlig, som i exempel 3 där stycket är uppbyggt enligt modellen replik-relation-replik-relation-replik och innehåller två anföringsverb. Jag har inte lyckats urskilja någon speciell princip för hur Lundwall signalerar replikgränser: i exempel 3 visas hur han använder semikolon för att markera övergången mellan relation och replik, men semikolonet i exempel 2 har inte samma funktion.

Exempel 3

"Your house did, anyway," replied the little old woman, with a laugh, "and that is the same thing. See!" she continued, pointing to the corner of the house. "There are her two feet, still sticking out from under a block of wood."
(KT 1900:17)

> – Nå, men ditt hus har allt gjort det, svarade den lilla gumman med ett skratt, och det är samma sak. Se själv! fortsatte hon och pekade mot ett av husets hörn; hennes fötter sticker fortfarande fram under huset.
> (Lundwalls översättning 1975:25)

Interpunktionen i Lundwalls översättning avviker även i ett annat avseende, nämligen just bruket av semikolon. Totalt innehåller utdragen ur Lundwalls översättning 22 semikolon, vilket kan jämföras med 1 semikolon i Wallins översättning och 0 i de båda övriga. I källtexten förekommer hela 31 semikolon, och Lundwall kan därför sägas arbeta mer källtexttroget än de övriga vad gäller denna aspekt av interpunktionen, även om det, som framgår av både exempel 2 och 3, inte alltid är så att ett semikolon i hans översättning motsvaras av ett semikolon i källtexten. Eftersom semikolon främst förekommer i formellare texter (Dahl 2016:94–95) kan de ses som ytterligare ett tecken på att Lundwalls översättning skulle kunna vara mer svårläst.

Vid genomläsningen av Westmans översättning noterades inga specifika särskiljande drag, och denna måltextversion kan därför åtminstone inledningsvis ses som den mest neutrala. Som nämnts i avsnitt 3.1.3 är utgåvan särpräglad ur ett grafiskt perspektiv i och med de rikliga färgillustrationerna i mer realistisk stil som troligen påverkar läsförståelsen i positiv riktning. Det är därför inte otänkbart att ökad läsbarhet har varit en ambition vid översättningsarbetet.

Svenssons bearbetning av Wallins översättning är rik på expliciteringar, d.v.s. att underförstådd information skrivs ut i texten (Ingo 2007:123–124). I utdraget ovan finns två tydliga exempel: dels förtydligar Svensson att Dorothys nästa fråga skulle handla om ”Oz och Smaragdstaden”, dels har orsakssambandet mellan utlösande faktor och resulterande skratt expliciterats genom konjunktionen ”för”. Den här typen av expliciteringar gör att texten blir lättare att förstå (Lundberg & Reichenberg 2008:50–51), och man kan därför förmoda att arbetet med att anpassa *Trollkarlen från Oz* till ”dagens barn” (se avsnitt 3.1.4) nog till stor del har handlat om att göra texten mer lättillgänglig.

Sammantaget tyder dessa intryck på att läsbarhet i vid bemärkelse har varit av olika stor vikt vid arbetet med de fyra måltextversionerna. Wallins och Lundwalls översättningar har drag som tyder på att de kan vara mer svårlästa, medan Westmans översättning och framför allt Svenssons bearbetning kan förväntas vara mer lättlästa.

5.2 Kvantitativ språklig analys

Den inledande analysen i avsnitt 5.1 tydde på vissa skillnader i läsbarhet mellan de fyra måltextversionerna. För att följa upp detta analyserades texterna kvantitativt med hjälp av ett flertal textmått som har kopplats till läsbarhet. Målet var främst att studera på vilka sätt Svenssons moderniserade bearbetning avviker från de renodlade översättningarna och om det finns tecken på liknande strategier i någon av dem. Därutöver jämfördes de uppmätta värdena med tidigare framräknade referensvärden för att få en uppfattning om vilka skillnader och likheter som finns mellan *Trollkarlen från Oz* och annan svenskspråkig litteratur.

5.2.1 Ordantal, meningslängd, ordlängd och LIX

Det totala antalet ord per kapitel, den genomsnittliga meningslängden, andelen ord med fler än sex bokstäver och LIX-värdet beräknades med hjälp av en LIX-räknare på nätet (se avsnitt 4.1.2). Resultaten redovisas grafiskt i figur 1 samt i tabellform i bilaga 1. I figuren visas texterna i tidsföljd med den äldsta måltextversionen (Wallin) längst till vänster för att det lättare ska gå att urskilja eventuella översättningstrender över tid (d.v.s. mellan Wallin, Lundwall och Westman). Vad gäller Svenssons bearbetning kan den med fördel jämföras både med Westmans översättning eftersom dessa två versioner utkom ungefär samtidigt (2017 respektive 2011) och med Wallins översättning eftersom det var denna som låg till grund för Svenssons version.

Det mest överraskande resultatet gällde ordantalet. Som nämnts i avsnitt 1 ingår Svenssons bearbetning i en serie som enligt förlaget består av kortade versioner av olika barnboksklassiker. I figur 1A framgår dock att Svenssons version inte alls är kortare än de renodlade översättningarna. Faktiskt gäller för samtliga tre kapitel att Svenssons version är aningen längre än Wallins översättning som utgjorde utgångspunkten för bearbetningen. Svenssons bearbetningsstrategi verkar med andra ord inte alls ha omfattat att begränsa textens omfång. Även i övrigt är det förvånande hur lite Svensson avviker från Wallin och de övriga. Varken i fråga om meningslängd, långa ord eller LIX är Svenssons värden konsekvent lägre än Wallins. Även om den inledande genomläsningen visade att det finns

skillnader mellan Wallin och Svensson är dessa alltså inte av en sådan art att de kan fångas av LIX och dess beståndsdelar.

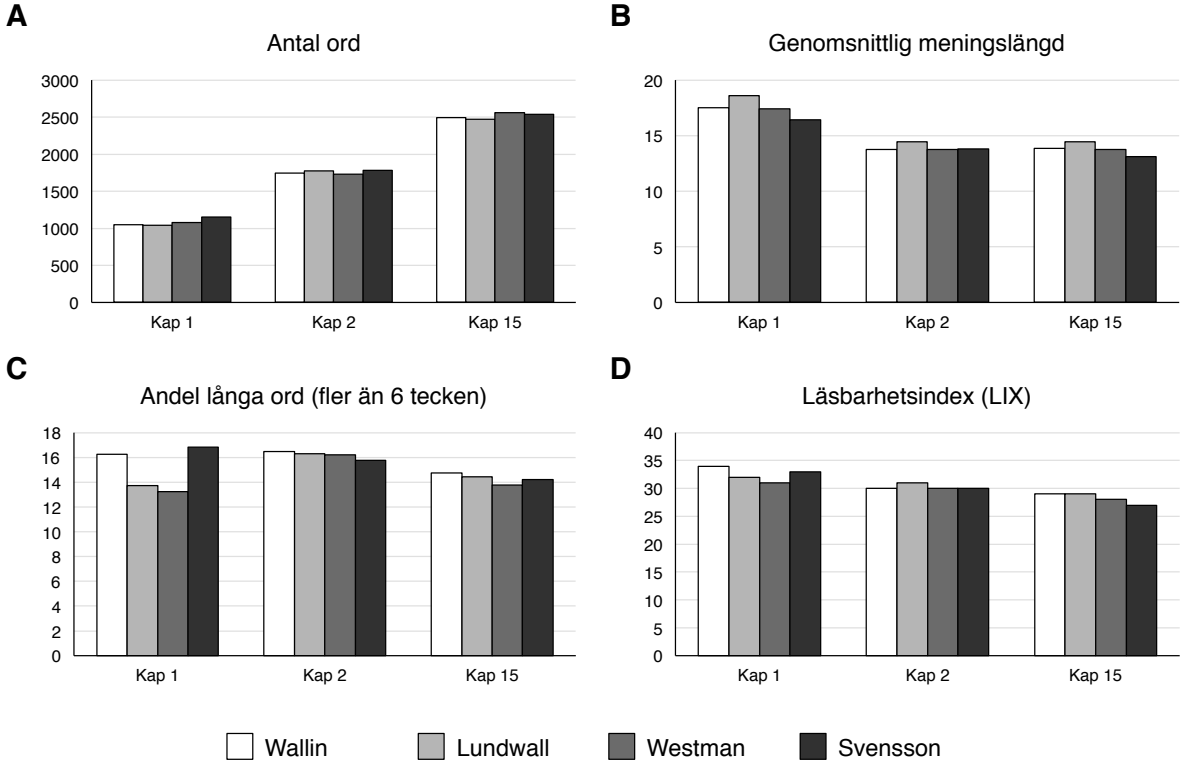

Figur 1. Det totala antalet ord, den genomsnittliga meningslängden, andelen långa ord och läsbarhetsindex (LIX) för de tre kapitel som ingår i korpusen. Beräkningarna har utförts med hjälp av ett verktyg på nätet (www.lix.se), och samtliga resultat återfinns i tabellform i bilaga 1.

Det går inte heller att se några egentliga trender över tid förutom att andelen långa ord verkar ha minskat marginellt från Wallin till Lundwall till Westman. Om man bara beaktar Lundwall och Westman finns också en trend för meningslängd och LIX-värde, där Lundwall konsekvent ligger aningen högre. Det rör sig dock om så små skillnader att de knappast är betydelsefulla; skillnaden i meningslängd är t.ex. avsevärt större mellan kapitel 1 och 2 än mellan de två översättningarna.

En anledning till att skillnaderna mellan de fyra måltextversionerna är så begränsade skulle kunna vara att det redan rör sig om en mycket lättläst text, d.v.s. att det skulle vara svårt att sänka värdena ytterligare och fortfarande ha kvar en fungerande text. Så verkar dock inte vara fallet. I en sammanställning av tidigare studier angavs t.ex. att det typiska LIX-värdet är 23 för böcker som klassificerats som Hcf (här: Wallin, Lundwall och

Westman) och 26 för Hcg (här: Svensson) (Lundmark 2015:89). Alla de uppmätta LIX-värdena i den här studien ligger därmed över det förväntade värdet. Även meningslängden ligger högre än de typiska värdena som är 11,7 för Hcf och 12,0 för Hcg (Lundmark 2015:79). Anmärkningsvärt är också att meningslängden är betydligt högre än genomsnittet i tio moderna svenska romaner där det låg på 10,6 (Holm 2015:221). Man kan alltså sluta sig till att det hade varit fullt möjligt att arbeta om *Trollkarlen från Oz* så att den skulle få t.ex. kortare meningar. Att så inte har gjorts ens i Svenssons bearbetning tyder på att meningslängden och de andra måtten i figur 1 inte ger meningsfull information om läsbarheten i det här fallet.

5.2.2 Ordvariation

En annan aspekt av läsbarhet är textens ordvariation, d.v.s. om författaren använder varierade ordval eller inte. I figur 2 redovisas resultaten för två mått på ordvariation, TTR och OVIX, som räknades ut med hjälp av LIX-räknaren (www.lix.se). Resultaten i tabellform finns i bilaga 1. För både TTR och OVIX gäller att högre värden visar på större ordvariation och därmed en potentiellt mer svårläst text (Lundberg & Reichenberg 2008:43). I min analys är mönstren för TTR och OVIX mycket lika (figur 2), och jag kommer därför att uteslutande att diskutera OVIX eftersom dessa värden har fördelen att de är oberoende av textens längd och kan jämföras med referensvärden från andra studier.

Även när det gäller OVIX är skillnaderna mellan de fyra måltextversionerna små, och värdena skiljer sig betydligt mer åt mellan olika kapitel än mellan olika versioner av samma kapitel. Som en jämförelse låg OVIX på över 60 för nio av tio svenska vuxenböcker (Holm 2016:206) och på 53 för ett urval texter av barnboksförfattaren Elsa Beskow (Lundmark 2015:90). Värdena verkar alltså vara på ungefär den nivå man kan förvänta sig i en svenskspråkig barnbok.

Det går inte att urskilja någon tidsbunden trend för de tre översättningarna, men däremot finns två andra konsekventa trender: Den första trenden är att Westman alltid ligger något högre än Lundwall, vilket går emot resultaten i figur 1. Westmans översättning kan alltså ses som aningen svårare enligt OVIX och Lundwalls som aningen svårare enligt LIX och relaterade mått, vilket nog får sammanfattas som att de är så pass lika att det inte går att rangordna deras läsbarhet baserat på den här typen av kvantitativ analys.

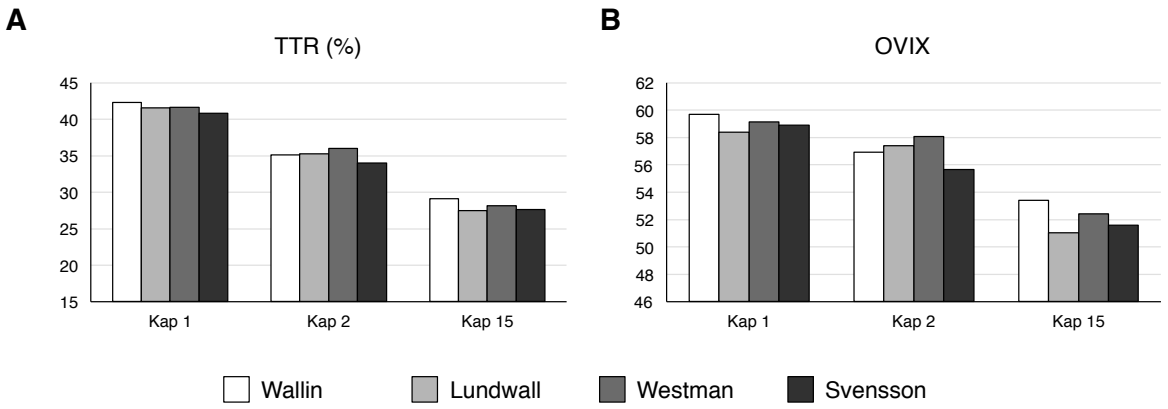

Figur 2. Type/token ratio (TTR) och ordvariationsindex (OVIX) för de tre kapitel som ingår i korpusen. Beräkningarna har utförts med hjälp av ett verktyg på nätet (www.lix.se), och samtliga resultat återfinns i tabellform i bilaga 1.

Den andra trenden är mer intressant och består i att Svenssons text alltid ligger ett snäpp under Wallins. Det skulle kunna tyda på att en del av Svenssons bearbetningsstrategi av Wallins översättning har varit att hålla sig till ett ord där Wallin har använt synonymer. Alternativt skulle resultatet kunna bero på att Wallins översättning innehåller både singular- och pluralformer av verb medan Svenssons moderniserade bearbetning naturligtvis inte skiljer på dessa. Dessutom innehåller Wallins översättningar stavningsvarianter som *mig*/*mej* och *skall*/*ska* (mer informella varianter återfinns främst i repliker, men användningen är inte konsekvent). För att kontrollera hur mycket verbformerna och de alternativa stavningarna påverkar OVIX-resultatet analyserade jag om Wallins version av kapitel 15 efter att ha ersatt alla pluralformer med singularformer och standardiserat stavningen så att den överensstämde med Svenssons version. Att jag valde kapitel 15 var för att det är det längsta kapitlet (och därmed ger det största statistiska underlaget) och att det finns en tydlig skillnad i OVIX. Efter att texten modifierats sjönk OVIX-värdet från 53,42 till 52,48, vilket fortfarande är något högre än Svenssons värde på 51,61, men så pass nära att det är svårt att dra några säkra slutsatser om Svenssons språkhantering enbart utifrån OVIX-mätningen.

Dock är det inte alla skillnader i ordanvändning som fångas upp av OVIX eftersom måttet endast baseras på antalet unika ord i en text och det totala antalet ord. Ord som förekommer i båda texterna men med olika frekvens kommer därför inte att bidra till skillnaden i OVIX så länge det totala antalet ord inte påverkas. För att undersöka om vissa vanliga ord är över- eller underrepresenterade i Svenssons text jämfört med Wallins granskade jag de ordfrekvenstabeller som LIX-verktyget sätter samman i samband med att de kvantitativa måtten beräknas. I bilaga 2 redovisas frekvenserna för alla ord som förekom

minst tio gånger i Wallins och/eller Svenssons måltextversion. Av dessa var de mest överrepresenterade orden hos Svensson jämfört med Wallin (frekvensskillnad på minst fem fall) *på*, *i*, *att*, *hade*, *Dorothy*, *för*, *sa* och *sig*, medan de mest underrepresenterade var *den* och *frågade*. I nästa steg gick jag igenom hur de över- och underrepresenterade orden användes i Svenssons och Wallins versioner av kapitel 15. Flera av frekvensskillnaderna beror på tillfälligheter, men i två fall tyder resultaten på att Svensson haft en genomgripande bearbetningsstrategi. Till tillfälligheterna räknas frekvensskillnader som berodde på att orden ingick i större tillägg och strykningar eller att Svensson ersatt förlegade uttryck (*ty*, *bära*) med modernare synonymer (*för*, *ha på sig*). I andra fall var underlaget alltför begränsat för att kunna avgöra om en viss förändring, t.ex. att Svensson något oftare än Wallin behåller hjälpverbet *hade* i bisatser där det hade kunnat strykas (Ekerot 2011:229), var tillräckligt konsekvent utförd för att kunna ses som en del av en bearbetningsstrategi. De mest tillförlitliga resultaten rör namnet *Dorothy* samt verben *sa* och *frågade*.

Överrepresentationen av *Dorothy* i Svenssons text beror inte på fler omnämnanden av karaktären Dorothy i egenskap av en enskild person utan på Svenssons tendens att använda fraser som ”Dorothy och hennes vänner” när Wallin har *Dorothy*-lösa fraser som ”våra vänner” eller pronomen i tredje person plural. I tabell 4 visas antalet *Dorothy*-kollektiv (fraser där namnet *Dorothy* ingår) med andra typer av kollektivfraser och pronomen som syftar på Dorothy och hennes tre vänner.

Tabell 4. Antalet uttryck som syftar på Dorothy och hennes vänner uppdelade i *Dorothy*-kollektiv (fraser som innehåller ordet *Dorothy*), andra kollektiv (fraser som inte innehåller *Dorothy*) samt pronomen i tredje person plural. Värdena är framräknade för kapitel 15.

	KT	**Wallin**	**Lundwall**	**Westman**	**Svensson**
Dorothy-kollektiv	1	1	1	1	8
Andra kollektiv	4	3	4	4	0
Pronomen	35	37	35	38	36

Tabellen visar att Svensson helt har undvikit kollektivfraser utan *Dorothy* trots att dessa är vanligare än *Dorothy*-kollektiv i Wallins text. Dessutom använder Svensson fler kollektivfraser totalt sett. Svenssons version skiljer sig tydligt även från de andra texterna i studien, och särskilt skillnaden gentemot Westmans översättning som kom ut bara några år tidigare är intressant eftersom den visar att Svenssons användning av *Dorothy*-kollektiv inte kan tolkas som en nödvändig modernisering av språket. I stället beror förändringen antagligen

på att Svensson har velat öka läsbarheten genom att tydliggöra vilka karaktärer som åsyftas, och effekten blir tydlig när man studerar den inledande meningen i kapitel 15. Medan Svensson i sin version direkt klargör att stycket (och kapitlet) handlar om Dorothy och hennes följeslagare får läsaren av källtexten eller översättningarna av Lundwall och Westman själv räkna ut vilka den inledande kollektivfrasen syftar på. Allra otydligast är Wallins version där informationen gjorts ännu mer implicit genom användningen av ett pronomen. De diskuterade uttrycken är understrukna i exempel 4 nedan.

Exempel 4

The four travelers walked up to the great gate of Emerald City and rang the bell.
(KT 1900:177)

De gingo fram till den stora porten som förde in till Smaragdstaden och ringde på klockan.
(Wallins översättning 1940:103)

De fyra resenärerna gick fram till Smaragdstadens stora port och ringde på klockan.
(Lundwalls översättning 1975:138)

De fyra färdkamraterna gick fram till Smaragdstadens stora port och ringde på klockan.
(Westmans översättning 2011:135)

Dorothy och de andra gick fram till den stora porten som ledde in till Smaragdstaden, och ringde på klockan.
(Svenssons bearbetning 2017:101)

Även skillnaderna i Svenssons och Wallins användning av verben *sa* och *frågade* visade sig kunna knytas till läsbarhet (i vid bemärkelse). Eftersom båda verben främst används som anföringsverb undersökte jag om användningen av sådana verb skilde sig åt i de olika text-versionerna. I tabell 5 visas samtliga anföringsverb i kapitel 15 för källtexten och de fyra måltexterna.

Tabell 5. Antal typer av anföringsverb, det totala antalet anföringsformler och antalet anförings-formler som innehåller *said*, *sa* eller *sade*. Värdena är uträknade för kapitel 15.

	KT	**Wallin**	**Lundwall**	**Westman**	**Svensson**
Anföringsverb	10	9	8	9	11
Anföringsformler	70	68	72	66	69
Anföringsformler med *said*/*sa*/*sade*	33 (47 %)	34 (50 %)	36 (50 %)	31 (47 %)	43 (62 %)

Ur tabellen framgår att Svenssons strategi skiljer sig märkbart från de andras. Medan källtexten och de tre översättningarna använder *said*, *sa* eller *sade* i som mest 50 % av alla anföringsformler har Svensson *sa* i hela 62 % av fallen. Anföringsverben ökar snarare än sänker Svenssons OVIX-värde eftersom han faktiskt är den som använder flest olika typer av anföringsverb (11 stycken) i kapitel 15, men resultatet lyfter ändå fram minskad variation av anföringsverb som en kvantitativt mätbar aspekt av hans bearbetningsstrategi. Gissningsvis har längre anföringsverb ersatts av det korta *sa* för att förflytta fokus från anföringsformeln till själva repliken och på så sätt göra dialogen mer omedelbar och engagerande. I exempel 5 visas hur anföringsverben påverkar läsningen (anföringsverben är understrukna).

Exempel 5

"What! are you back again?" he asked, in surprise.
"Do you not see us?" answered the Scarecrow.
"But I thought you had gone to visit the Wicked Witch of the West."
"We did visit her," said the Scarecrow.
"And she let you go again?" asked the man, in wonder.
"She could not help it, for she is melted," explained the Scarecrow.
(KT 1900:178)

”Vad ser jag! Är ni tillbaka?” frågade han förvånad.
”Som synes!” sa Fågelskrämman.
”Men jag trodde att ni skulle besöka den elaka häxan Västan.”
”Det ha vi gjort också”, sa Fågelskrämman.
”Och hon lät er slippa lös igen?” frågade mannen häpen.
”Tja, va skulle hon göra, när hon bara smalt bort och blev en våt fläck”, förklarade Fågelskrämman.
(Wallins översättning 1940:103)

– Vad! Är ni tillbaka? frågade han häpet.
– Kan du inte se oss? frågade Fågelskrämman.
– Men jag trodde att ni hade givit er av till den onda häxan Västan.
– Vi har varit där, sade Fågelskrämman.
– Släppte hon er verkligen därifrån? frågade mannen förundrat.
– Hon kunde inte göra annat, för hon smälte, förklarade Fågelskrämman.
(Lundwalls översättning 1975:138)

”Jaså! Ni är tillbaka?” sa han förvånat.
”Som du ser”, svarade Fågelskrämman.
”Men jag trodde att ni skulle hälsa på den onda häxan Västan.”
”Det gjorde vi också”, sa Fågelskrämman.
”Och hon släppte er därifrån?” frågade portvakten förundrat.
”Hon kunde inte göra något åt det, för hon har smält”, förklarade Fågelskrämman.
(Westmans översättning 2011:135)

”Ser man på! Är ni tillbaka?” sa han förvånat.
”Som du ser!” sa Fågelskrämman.
”Jag trodde att ni var på väg till häxan Västan.”

”Vi har varit hos henne”, sa Fågelskrämman.
”Och hon lät er bara gå?” sa portvakten och gjorde en häpen min.
”Hon kunde liksom inte göra något när hon smält bort och förvandlats till en våt fläck”, förklarade Fågelskrämman.
(Svenssons bearbetning 2017:101)

Sammanfattningsvis visade ordvariationsanalysen alltså på subtila men konsekventa skillnader mellan Wallins och Svenssons måltextversioner. Exakt vad som bidrar till att OVIX-värdena är olika är fortfarande oklart, och det går därför inte att säga om den typ av ordvariation som mäts av OVIX påverkar måltextversionernas läsbarhet i någon större utsträckning. Dock inspirerade OVIX-resultaten till analyserna av kollektivfraser och anföringsverb som visade på konkreta och märkbara skillnader mellan Svenssons bearbetning och de tre översättningarna i enlighet med en medveten bearbetningsstrategi.

5.2.3 Nominalkvot och fundamentlängd

För att undersöka om måltextversionerna skiljer sig åt i fråga om syntax och informationstäthet beräknades nominalkvoten och fundamentlängden för de inledande cirka 500 orden i varje kapitel (se avsnitt 4.1.2). Värdena redovisas i figur 3 samt i bilaga 1.

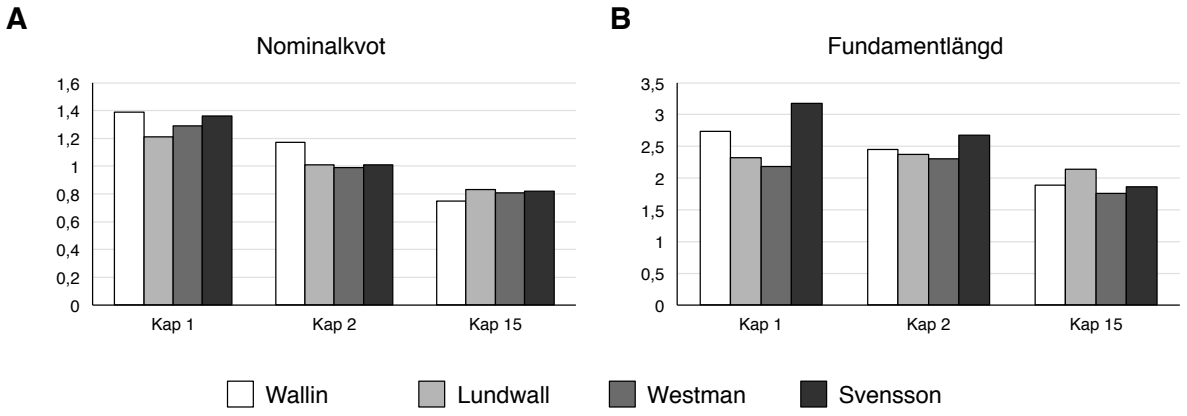

Figur 3. Nominalkvot och fundamentlängd för de inledande cirka 500 orden i varje kapitel. Samtliga resultat återfinns i tabellform i bilaga 1.

Liksom för de flesta av de andra kvantitativa måtten kan man inleda med att konstatera att det för nominalkvoten är större skillnad mellan de olika kapitlen än mellan översättarna,

vilket antyder att nominalkvoten främst påverkas av om texten övervägande är beskrivande eller består av dialog (se avsnitt 3.2) snarare än vilken översättarstil som har varit aktuell. I genomsnitt ligger nominalkvoten på ungefär samma nivå som i Lundmarks Beskow-material, där den var 0,94 (Lundmark 2015:74).

För fundamentlängden är de tre kapitlen något sånär jämförbara, och Westman utmärker sig genom att ha kortast fundamentlängd för samtliga tre kapitel, även om skillnaden gentemot de andra ofta är liten. Det mest förvånande resultatet är att Svenssons bearbetning har så pass långa fundament, särskilt i kapitel 1. Som en jämförelse anges en fundamentlängd på 2,0 för kategorierna ”mellanåldersbok” och ”tonårsbok” i Lundmarks sammanställning, och för hennes Beskow-material var den 1,9 (Lundmark 2015:85). En noggrannare genomgång visar dock att den genomsnittliga fundamentlängden i Svenssons bearbetning drivs upp av ett litet antal långa fundament, varav det längsta är 17 ord och visas i exempel 6 (fundamenten är understrukna).

Exempel 6

It was Toto that made Dorothy laugh, and saved her from growing as gray as her other surroundings.
(KT 1900:9)

Det var Toto, som kom Dorothy att skratta och glömma den tröstlösa enformigheten.
(Wallins översättning 1940:10)

Det var Toto som fick Dorothy att skratta och som hindrade henne från att bli lika grå som allt omkring henne.
(Lundwalls översättning 1975:19)

Det var Toto som fick Dorothy att skratta och räddade henne från att bli lika grå som omgivningen.
(Westmans översättning 2011:12)

Den som fick Dorothy att skratta och för stunden glömma den grå och tråkiga vardagen på gården var Toto.
(Svenssons bearbetning 2017:4)

I exemplet består Svenssons långa fundament av en utbyggd nominalfras där pronomenet ”den” är huvudord och följs av ett efterställt attribut i form av en lång bisats. Detta står i kontrast till fundamenten i källtextmeningen och de andra måltextversionerna som samtliga består av ett enda ord. I princip gäller att utbyggda nominalfraser bidrar till att öka textens informationstäthet och därmed göra den mer svårläst (Lagerholm 2008:133), men i det här

fallet är informationstätheten densamma för samtliga meningar eftersom den enda skillnaden är att Svensson har flyttat bisatsen. Konstruktionen kallas för en falsk utbrytning och är ett sätt att lyfta fram ett visst led i en sats (Ekerot 2011:194–195). Det förvånansvärt höga värdet för den genomsnittliga fundamentlängden ska därför inte tolkas som att Svenssons text är tyngre än de andra.

5.2.4 Sammanfattning av den språkliga analysen

Det samlade intrycket av den språkliga analysen är att det finns anmärkningsvärt få språkliga skillnader mellan de fyra texterna trots att analysen grundar sig på flera textmått av olika typ. Det enda egentliga resultatet är att Svensson använt tydligare kollektivfraser och bytt ut längre anföringsverb mot det korta *sa.* I övrigt har de uppmätta värdena för Svenssons version legat mycket tätt på de andra vilket är intressant i sig med tanke på hur texten marknadsförs. Speciellt förvånande är att Svenssons text är längre än den översättning den utgår ifrån trots att det enligt förlaget rör sig om en förkortad version.

Att jag inte har funnit fler skillnader betyder inte att de använda textmåtten i sig skulle vara undermåliga – tvärtom har de i många fall fångat upp skillnader mellan de tre kapitlen i korpusen, vilket visar att de är känsliga nog att särskilja olika typer av prosa. Det som bristen på tydliga resultat däremot visar är att de skillnader som finns mellan måltextversionerna inte främst rör meningslängd, ordlängd, ordvariation och informationstäthet. Därav kan man sluta sig till att man inte har anpassat läsbarheten genom att förändra textens språkliga uppbyggnad. Dessutom kan man konstatera att det inte verkar finnas några genomgående språkliga skillnader (bortsett från verbens pluralformer) mellan Wallins översättning från 1940 och de versioner som tillkommit på 2010-talet trots de mer än sjuttio år som gått.

5.3 Kvantitativ innehållslig analys

Analyserna i avsnitt 5.2 ledde fram till slutsatsen att de fyra måltextversionerna liknar varandra på det språkliga planet. Syftet med nästa analys var att undersöka i vilken utsträckning texterna också förmedlar samma innehåll. För att genomföra analysen

utvecklade jag en egen metod, substantivmetoden, som förklaras utförligt i avsnitt 4.2. I korthet går metoden ut på att man identifierar alla substantiv i källtext och måltext och kategoriserar dem utifrån typen av överföring. I den mest källtexttrogna kategorin, kategori 1, hamnar alla fall där ett substantiv i källtexten motsvaras av exakt ett substantiv i måltexten. I de två minst källtexttrogna kategorierna, kategori 4 och 5, hamnar alla fall där ett substantiv i källtexten strukits helt från måltexten, eller där ett helt nytt substantiv lagts till i måltexten. Resultaten redovisas i figur 4 och bilaga 3.

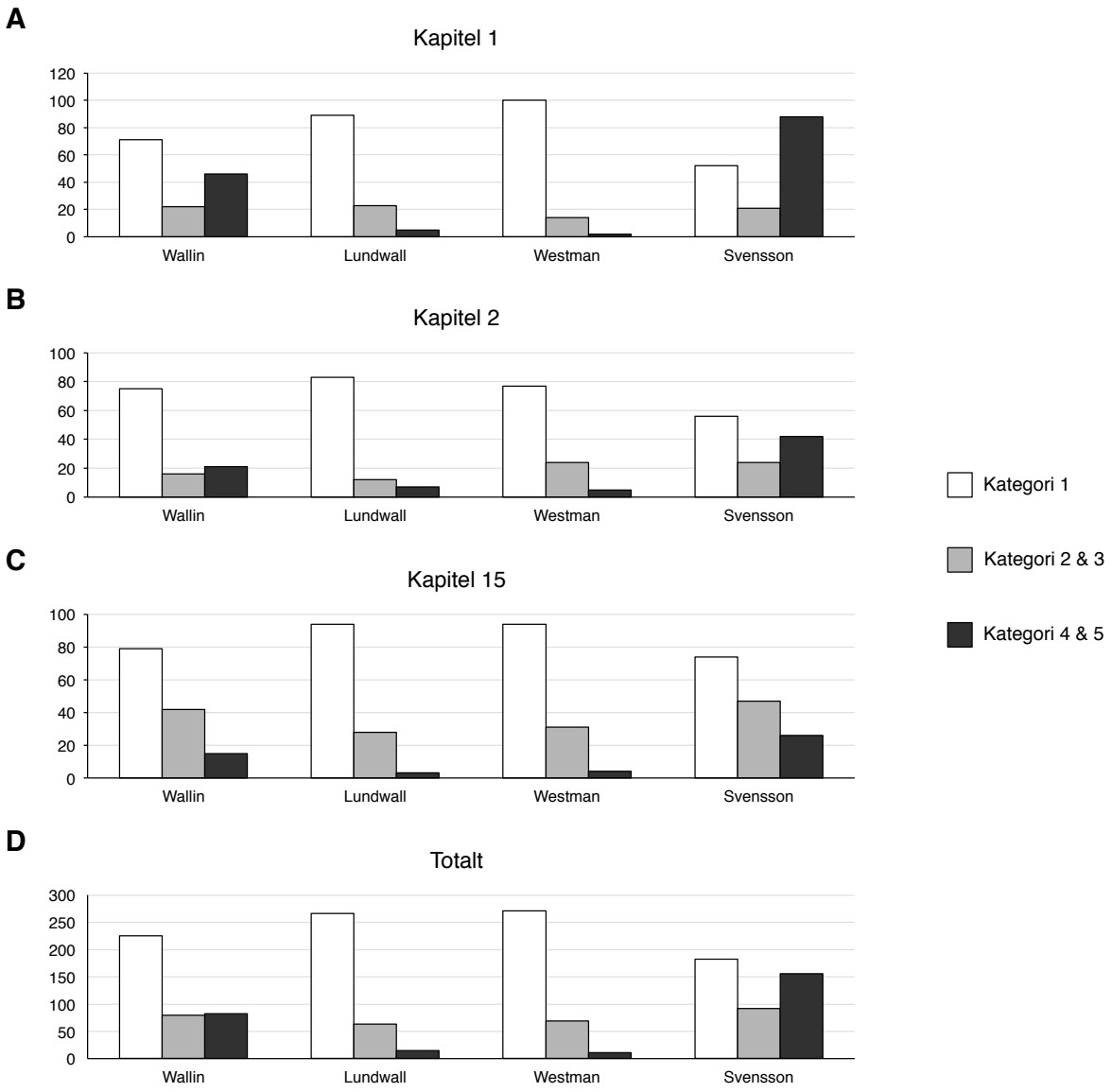

Figur 4. Översikt av substantivöverföringen i de fyra måltextversionerna. Kategori 1 innehåller alla fall där ett substantiv i källtexten motsvaras av exakt ett substantiv i måltexten. Kategori 2 och 3 innehåller alla fall där ett substantiv i källtexten motsvarar något annat än ett enskilt substantiv i måltexten, eller vice versa. Kategori 4 och 5 innehåller alla fall där ett substantiv i källtexten inte återfinns i måltexten i någon form, eller vice versa. Resultaten i tabellform redovisas i bilaga 3.

Till skillnad från den språkliga analysen, där det var svårt att skilja mellan de olika målspråksversionerna, visar resultaten från substantivmetoden att det finns utpräglade skillnader i fråga om innehållsöverföring. För samtliga kapitel gäller att Lundwalls och Westmans översättningar är överlägset mest källtexttrogna: nästan all substantivöverföring hör till kategori 1 och bara en mycket liten del till kategori 4 och 5. Wallin intar en mellanposition, och Svensson är minst källtexttrogen med nästan lika många fall i kategori 4 och 5 som i kategori 1. Två slutsatser kan dras av detta. För det första följer översättningarna av *Trollkarlen från Oz* nyöversättningshypotesen i innehållsmässigt avseende eftersom Lundwalls och Westmans nyöversättningar är betydligt mer källtexttrogna än Wallins förstaöversättningen. För det andra visar analysen att Svensson har tagit sig stora innehållsliga friheter.

Svenssons ingrepp i texten är störst i kapitel 1, vilket är det kapitel som har minst dialog och flest miljöbeskrivningar. För att undersöka på vilka sätt Svensson har förändrat innehållet har jag därför valt att närstudera ett utdrag ur just detta kapitel (exempel 7).

Exempel 7

When Aunt Em came there to live she was a young, pretty wife. The sun and wind had changed her, too. They had taken the sparkle from her eyes and left them a sober gray; they had taken the red from her cheeks and lips, and they were gray also. She was thin and gaunt, and never smiled now. When Dorothy, who was an orphan, first came to her, Aunt Em had been so startled by the child's laughter that she would scream and press her hand upon her heart whenever Dorothy's merry voice reached her ears; and she still looked at the little girl with wonder that she could find anything to laugh at.
(KT 1900:8)

För många år sen, när tant Emma kommit hit för att bo här, hade hon varit ung och vacker. Men solen och vinden hade också förvandlat henne. En gång i tiden hade hennes blick varit glittrande glad, men det var den inte längre; hennes kinder hade varit skära och hennes läppar röda, men nu voro även de grå. Nu var hon tunn och mager och hon log aldrig. Dorothy, som varit ett barnhusbarn innan hon kommit hit ut till bondgården på slätten, hade till en början gjort tant Emma alldeles förfärad, när hon skrattat högt i barnslig förtjusning, och tant Emma verkade fortfarande mycket förvånad över, att den lilla flickan så ofta kunde finna något roligt att skratta åt.
(Wallins översättning 1940:10)

Det var inte bara hus som solen och vinden tärde på. Även människor förvandlades. När tant Emma för många år sedan kom till den här platsen för att stanna var hon ung och vacker. Hon hade haft rosiga kinder, blodfyllda läppar och glittrande blick. Nu var hon lika grå i ansiktet som slätten, och hon hade liksom sjunkit ihop och blivit tunn. När Dorothy som liten flicka kom till gården från barnhemmet hade tant Emma blivit smått förskräckt, för Dorothy hade i barnslig förtjusning skrattat åt saker som tant Emma inte kunde se det roliga eller fantastiska i. Fortfarande gjorde det henne lite förbryllad och illa till mods att adoptivdottern så ofta var på gott humör. Men hon var den enda dotter hon kunnat få, och hon älskade Dorothy.
(Svenssons bearbetning 2017:4)

Att redogöra för överföringen av alla substantiv i ett stycke blir snabbt oöverskådligt, och jag kommer därför att fokusera på några få, utvalda fall (se avsnitt 4.2.1 för ett exempel på hur den fullständiga analysen går till). För det första kan man konstatera att det finns flera fall då substantivöverföringen hör till kategori 1 för båda måltexterna, t.ex. för källtextens ”sun” och ”wind” som motsvaras av ”solen” och ”vinden”. Det är här värt att påminna om att substantivmetoden inte tar hänsyn till i vilken ordning substantiven dyker upp så länge de finns med i samma stycke. Det spelar alltså ingen roll att Svensson har placerat ”solen” och ”vinden” i ett annat sammanhang än det ursprungliga. Motiveringen till detta är dels att det gör metoden mer lätthanterlig och objektiv (man tvingas inte avgöra var gränsen går mellan samma eller olika sammanhang), dels att den bild som målas upp för läsaren fortfarande består av samma konkreta beståndsdelar, även om de presenteras i en annan ordning. För det andra visar exemplet att Svenssons avvikande substantivanvändning ibland är en direkt konsekvens av vilka val Wallin gjort vid sin översättning. I källtexten nämns t.ex. inte att Dorothy skulle ha skrattat i ”förtjusning” och detta substantiv (kategori 5) har sedan följt med in i Svenssons text.

De mest intressanta substantiven är dock de som enbart utmärker Svenssons bearbetning. Ett sådant exempel är ”människor” (kategori 5) som ingår i Svenssons nyskrivna inledning till stycket: ”Det var inte bara hus som solen och vinden tärde på. Även människor förvandlades.” Inledningen utgör en brygga mellan det föregående stycket som handlar om den grå slätten där Dorothy bor och det nya stycket där tant Emma beskrivs. Svensson har alltså i det här fallet gjort ett tillägg för att förtydliga hur texten hänger samman. Ett annat exempel som belyser Svenssons arbetssätt är substantivet ”dotter” (kategori 5) som ingår i styckets avslutande mening: ”Men hon var den enda dotter hon kunnat få, och hon älskade Dorothy.” Den här meningen saknar helt motsvarighet i källtexten, där tant Emmas kärlek egentligen först kommer till uttryck i sista kapitlet genom det varma välkomnandet när Dorothy kommer hem igen. Genom att lägga till meningen ger Svensson läsaren en fördjupad förståelse av relationen mellan tant Emma och Dorothy, vilket i sin tur ger Dorothy en tydligare motivation till att vilja återvända från landet Oz när hon väl kommit dit. Även detta kan sägas öka läsbarheten eftersom läsaren inte längre behöver söka mellan raderna utan får informationen presenterad direkt.

Analysen av substantivanvändningen bekräftar och förstärker därmed intrycken från den inledande genomläsningen (avsnitt 5.1) där jag noterade att Svensson introducerat olika former av förtydliganden i texten. Sammantaget antyder resultaten att Svensson har arbetat aktivt med att förbättra läsbarheten genom att förstärka kopplingarna mellan olika delar av

texten (styckeövergångar, orsakssamband) och genom att förklara karaktärernas tankar och känslor. Arbetet verkar inte ha påverkat textens språkliga uppbyggnad i någon nämnvärd grad eftersom det inte lämnade något avtryck i de många analyserna i avsnitt 5.2. Däremot visade sig substantivmetoden vara ett mycket användbart verktyg för att påvisa förekomsten av den här typen av förändringar.

Möjligen är substantivmetoden dock alltför grovmaskig för att fånga upp finare skillnader mellan mycket källtexttrogna texter, eftersom jag utvecklade metoden med målet att den skulle kunna användas för textpar som inte motsvarar varandra mening för mening. Det faktum att Lundwalls och Westmans översättningar bedöms vara ungefär lika källtext-trogna (figur 4) betyder alltså inte att de nödvändigtvis är det. I exempel 8 visas en mening som ger exakt samma utslag enligt substantivmetoden (tre fall som hör till kategori 1).

Exempel 8

The four travelers passed a sleepless night, each thinking of the gift Oz had promised to bestow on him.
(KT 1900:180)

De fyra resenärerna sov dåligt den natten, allesammans grubblande på den gåva som Oz lovat.
(Lundwalls översättning 1975:139)

Natten blev sömnlös för de fyra vännerna, som alla tänkte på den gåva som Oz hade lovat var och en av dem.
(Westmans översättning 2011:136)

Som synes finns en mängd skillnader mellan de två översättningslösningarna som inte fångas upp av substantivmetoden. Lundwall har t.ex. behållit samma subjekt (”de fyra resenärerna”) som i källtexten (”the four travelers”) medan Westman gjort ”natten” till subjekt. Dessutom har Lundwall behållit participformen ”grubblande” (”thinking”) där Westman i stället har använt ”tänkte” och gjort om frasen till en bisats. Å andra sidan har Westman behållit adjektivet ”sömnlös” (”sleepless”) medan Lundwall har använt verbfrasen ”sov dåligt”. Det finns alltså exempel på mer eller mindre källtexttrogna lösningar i båda översättningarna, och att avgöra vilken översättare som hållit sig närmst källtexten skulle kräva en betydligt mer ingående analys än vad substantivmetoden kan erbjuda. Kanske skulle TRIX-metoden här kunna vara ett lämpligt alternativ (se avsnitt 4.2.3).

Slutligen vill jag kort återkomma till ordantalet i källtexten och måltexterna. Som visades i tabell 1 ligger det totala antalet ord i måltextversionerna på 90–93 % av ordantalet i

källtexten, men det vanliga vid översättning från västeuropeiska språk till svenska är att ordantalet förblir konstant eller ökar något (Wollin 2017:57–58). Resultatet från substantivmetoden (bilaga 3) ger dock en möjlig delförklaring till den oväntade minskningen av antalet ord. Tabellen med sammanlagda värden för samtliga tre kapitel visar nämligen att det i alla måltextversionerna förekommer fler strykningar än tillägg av substantiv. Detta gäller både substantiv vars semantiska innehåll har representerats genom andra ordklasser (fler fall i kategori 2 jämfört med kategori 3) och substantiv som fattas helt i antingen måltext eller källtext (fler fall i kategori 4 jämfört med kategori 5). Om förändringarna i kategori 2 och 3 bidrar till att öka eller minska det totala antalet ord är svårt att säga, men obalansen mellan kategori 4 och 5 borde rimligen leda till att måltexten kortas. Minskningen av ordantalet i måltextversionerna skulle alltså till viss del kunna bero på att översättarna genomgående har varit mer benägna att stryka delar av källtexten än att lägga till nytt innehåll. Innan det går att säkert uttala sig om vilken effekt substantivstrykningar har på textlängden skulle det dock vara önskvärt att använda substantivmetoden på fler översatta texter och jämföra fördelningen mellan de olika kategorierna med längden på källtext och måltext. En sådan undersökning skulle också kunna svara på vilket förhållande som normalt råder mellan strykningar och tillägg av substantiv, och om de svenska versionerna av *Trollkarlen från Oz* särskiljer sig i detta hänseende.

6 Slutsatser och diskussion

I den här uppsatsen har jag undersökt läsbarhet och källtexttrogenhet i tre svenska översättningar och en moderniserad bearbetning av *Trollkarlen från Oz*. Jag kommer här att med utgångspunkt i mina forskningsfrågor (avsnitt 2.4) diskutera vilka slutsatser som går att dra utifrån de enskilda undersökningarna samt hur läsbarhet och källtexttrogenhet förhåller sig till varandra och till de illustrationer som måltexterna har publicerats tillsammans med.

Min första frågeställning var om det gick att hitta språkliga skillnader mellan måltextversionerna som kunde kopplas till läsbarhet. Frågeställningen motiverades inte minst av en tidigare studie av två finska översättningar av *Trollkarlen från Oz* som visade att valet av syntaktiska konstruktioner kan påverka läsbarheten (Puurtinen 1994). Förväntningen var att språket i Svenssons bearbetning (och eventuellt också i någon av översättningarna) skulle vara mer lättläst vilket skulle kunna yttra sig i t.ex. kortare meningar, lägre ordvariation eller enklare syntax. Förvånande nog visade dock analysen att det knappt fanns några skillnader alls mellan bearbetningen, den översättning som den baserades på (Wallin) och de två andra översättningarna. Svenssons modernisering av texten ledde alltså inte till några mätbara förändringar i språkets svårighetsgrad jämfört med ursprungstexten som skrevs redan 1940. Anmärkningsvärt är också att Svenssons måltextversion är något längre än de tre översättningarna trots att det enligt marknadsföringen rör sig om en förkortad utgåva. Man kan därmed sluta sig till att Svensson inte har ansett att verkets språkliga utformning har varit ett hinder för god läsbarhet, och detsamma verkar också gälla de tre översättarna eftersom det inte heller gick att hitta några genomgående skillnader mellan deras respektive måltextversioner. Det ska tilläggas att de använda textmåtten gav olika utslag för de tre kapitel som ingick i korpusen, vilket visar att mätmetoderna som sådana var tillräckligt känsliga för att fånga upp relevanta drag i texterna.

Utöver att använda de etablerade textmåtten genomförde jag även en ordfrekvensanalys av kapitel 15 i Svenssons och Wallins tappning, och med hjälp av denna lyckades jag trots allt identifiera två tydliga drag i Svenssons text som kan kopplas till ökad läsbarhet. Analysen visade nämligen att Svensson genomgående använde tydligare kollektivbeteckningar av typen ”Dorothy och hennes vänner” och dessutom föredrog det enklare anföringsverbet *sa* i stället för längre alternativ. Kollektivfraserna tyder på att Svensson använt expliciteringar för att göra textens semantiska innehåll mer tillgängligt, och valet av korta

anföringsverb kan tolkas som att han velat levandegöra berättelsen, här genom att låta replikerna bli mer framträdande.

Nästa frågeställning gällde de fyra måltextversionernas källtexttrogenhet. Med hjälp av substantivmetoden kunde jag visa att Lundwalls och Westmans nyöversättningar låg mycket nära källtexten i fråga om innehåll medan Wallins översättning hade betydligt fler tillägg och strykningar. Med andra ord följer de svenska översättningarna av *Trollkarlen från Oz* nyöversättningshypotesen. Detta skulle kunna bero på att *Trollkarlen från Oz* har uppnått klassikerstatus och att senare översättare därför har haft större respekt inför källtexten, men det ska i detta sammanhang påpekas att Wallins översättning kom till först 40 år efter att källtexten först gavs ut och att verkets ställning inom den engelskspråkiga barnlitteraturen därför redan borde ha stått klar. Kanske är det i stället synen på barnlitteratur som legitim konstform som har förändrats sedan 1940-talet med ökad respekt för källtexten som följd.

Föga förvånande var Svenssons bearbetning den måltextversion som avvek mest från källtexten i fråga om innehåll. Avstegen verkade ofta vara motiverade av en ambition att göra texten mer lättillgänglig, vilket är intressant med tanke på att texten inte föreföll mer lättläst utifrån den kvantitativa språkliga analysen. Förändringarna i texten verkade framför allt syfta till att göra texten tydligare genom att bl.a. förklara orsakssamband och sätta ord på karaktärernas tankar och känslor. Dessa intryck stämmer väl överens med resultaten från ordfrekvensanalysen och även de expliciteringar som noterades vid den inledande genomläsningen. Svensson verkar alltså ha arbetat mycket aktivt med att öka läsbarheten, men han har inte fokuserat på den snäva definitionen av läsbarhet som enbart utgår från språkets svårighetsgrad. I stället verkar han ha strävat efter att tydliggöra innehållet så att en oerfaren läsare inte behöver leta efter information mellan raderna.

Den tredje frågeställningen gäller förhållandet mellan källtexttrogenhet och läsbarhet. För Svenssons bearbetning kan man konstatera att den ökade läsbarheten skett på bekostnad av källtexttrogenheten, även om det förtjänar att påpekas att de ingrepp som gjorts är betydligt mindre omfattande än vad som observerats för en del andra barnböcker (se avsnitt 2.2.2) i och med att det fortfarande går att samordna källtext och måltext ner på styckenivå. Mellan innehållslig källtexttrogenhet och läsbarhet i rent språkligt hänseende gick det däremot inte att se någon korrelation eftersom alla måltextversionerna fick liknande värden i de olika språkliga analyserna oavsett graden av källtexttrogenhet.

Den fjärde och sista frågeställningen gällde i vilken utsträckning det finns ett samband mellan läsbarhet, källtexttrogenhet och valet av illustrationer. Som nämnts i avsnitt 3.1 är

illustrationerna mycket olika i de fyra måltextversionerna: Wallins och Lundwalls översättningar har svartvita, tecknade originalillustrationer av W. W. Denslow, Westmans översättning har omfattande, realistiska illustrationer i färg av Robert Ingpen, och Svenssons bearbetning saknar helt illustrationer. När det gäller Svenssons version har alltså förlaget inte valt att ytterligare förstärka läsbarheten genom att med hjälp av illustrationer underlätta läsförståelsen. Det verkar inte heller finnas något samband mellan översättningarnas källtexttrogenhet och illustrationerna: Wallins översättning är minst källtexttrogen men innehåller flest originalillustrationer medan Westmans översättning ligger nära källtexten men har försetts med illustrationer i en helt ny stil. Förlagen verkar med andra ord inte ha haft en sammanhållen strategi för böckernas utformning.

Avslutningsvis kan man fråga sig vilken av de fyra svenska måltextversionerna som bäst representerar Baums källtext. Här finns inget entydigt svar. Wallins översättning får nog anses vara passé, men av de övriga tre har var och en sina fördelar. Svenssons bearbetning är den version som ligger längst från källtexten, men kan å andra sidan tänkas öppna upp verket för en ny läsekrets. För den som ändå vill läsa en mer källtexttrogen version står valet mellan Westmans översättning, som visserligen ligger mycket nära källtexten rent textmässigt men har nya illustrationer, och Lundwalls översättning, som är försedd med originalillustrationer och i allmänhet följer källtexten noga, men som ändå har fått en annan karaktär p.g.a. användningen av pratminus i stället för citattecken. Det är med andra ord svårt att utse en enskild vinnare, och kanske är det inte heller meningsfullt att göra det eftersom det bygger på en förlegad syn på nyöversättning som fenomen. Som Kaisa Koskinen skriver: ”In spite of the discourses of aging and the need for a new, better version, a retranslation rarely entirely replaces the earlier one. Different versions live side by side, allowing alert readers to select the rendering of a foreign text that best suits their taste.” (Koskinen 2018:318).

Källförteckning

Primärlitteratur

Baum, L. Frank, 2008 (1900): *The Wonderful Wizard of Oz.* Urbana, Illinois: Project Gutenberg. http://www.gutenberg.org/ebooks/55 [16-05-2019]

Baum, L. Frank, 1940: *Trollkarlen från Oz*. Stockholm: Reuter & Reuter. (Översatt av John Wallin).

Baum, L. Frank, 1975: *Trollkarlen från Oz.* Bromma: Delta. (Översatt av Sam J. Lundwall).

Baum, L. Frank, 2011: *Trollkarlen från Oz.* Stockholm: B. Wahlström. (Översatt av Christina Westman).

Baum, L. Frank, 2017: *Trollkarlen från Oz.* Stockholm: Känguru. (Bearbetad av Martin Svensson).

Sekundärlitteratur

Alvstad, Cecilia, 2010: Children's literature and translation. I: Gambier, Yves & van Doorslaer, Luc (red.), *Handbook of Translation Studies: Volume I.* Amsterdam: John Benjamins Publishing. S. 22–27.

Alvstad, Cecilia, 2018: Children's literature. I: Washbourne, Kelly & Van Wyke, Bert (red.), *The Routledge Handbook of Literary Translation.* London: Routledge. S. 159–180.

Björnsson, Carl-Hugo, 1968: *Läsbarhet*. Stockholm: Liber.

Dahl, Alva, 2016: *Interpunktion. Om skiljetecken och textens nyanser.* Stockholm: Morfem.

Desmidt, Isabelle, 2009: (Re)translation revisited. I: *Meta 54:4*. S. 669–683.

Ekerot, Lars-Johan, 2011. *Ordföljd, tempus, bestämdhet*. Uppl. 2. Malmö: Gleerups.

Even-Zohar, Itamar, 1990: The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem. I: *Poetics Today 11:1*. S. 45–51.

Fischer, Martin B., 2008: Changes and Exchanges: Variations in the Illustrations in Translated Children's Literature. I: González Davies, Maria & Oittinen, Riitta (red.), *Whose Story? Translating the Verbal and the Visual in Literature for Young Readers*. Cambridge Scholars Publisher. S. 97–111.

Holm, Lisa, 2015: Rytm i romanprosa. En studie av rytmiska element i tio samtida svenska romaner. I: Östman, C. (red.), *Det skönlitterära språket. Tolv texter om stil.* Stockholm: Morfem. S. 215–315.

Holm, Lisa, 2016: Lexikala profiler i några nutida romaner. I: Gustafsson, A. W., Holm, L., Lundin, K., Rahm, H. & Tronnier, M. (red.), *Lundastudier i nordisk språkvetenskap A74.* Lunds universitet: Språk- och litteraturcentrum. S. 201–213.

Ingo, Rune, 2007: *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik.* Lund: Studentlitteratur.

Koskinen, Kaisa, 2018: Revising and retranslating. I: Washbourne, Kelly & Van Wyke, Bert (red.), *The Routledge Handbook of Literary Translation.* London: Routledge. S. 315–324.

Lagerholm, Per, 2008: *Stilistik.* Lund: Studentlitteratur.

Lathey, Gillian, 2010: *The Role of Translators in Children's Literature.* London: Routledge.

Lindqvist, Yvonne, 2005: *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Lundberg, Ingvar & Reichenberg, Monica, 2008: *Vad är lättläst?* Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Lundmark, Aili, 2015: *Föränderligt och beständigt. En studie av Elsa Beskows berättarspråk.* Uppsala universitet: Institutionen för nordiska språk.

Nikolajeva, Maria, 2010: Translation and Crosscultural Reception. I: Wolf, Shelby A., Coast, Karen, Enciso, Patricia & Jenkins, Christine A. (red.), *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*. London: Routledge. S. 404–416.
O'Connell, Eithne, 2006: Translating for Children. I: Lathey, Gillian (red.), *The Translation of Children's Literature: A Reader*. Clevedon: Multilingual Matters. S. 15–24.
Oittinen, Riitta, 2000: *Translating for Children*. New York: Garland.
Puurtinen, Tiina, 1994: Dynamic style as a parameter of acceptability in translated children's books. I: Snell Hornby, Mary, Pöchhacker, Franz & Kaindl, Klaus (red.), *Translation studies : an interdiscipline.* Amsterdam: John Benjamins Publishing. S. 83–90.
Shavit, Zohar, 2006: Translation of Children's Literature. I: Lathey, Gillian (red.), *The Translation of Children's Literature: A Reader*. Clevedon: Multilingual Matters. S. 25–40.
Tegelberg, Elisabeth, 2011: Nyöversättning – när, hur och varför? I: *Tidskrift för litteraturvetenskap 3–4*. S. 77–90.
Teleman, Ulf, 2013: *Tradis och funkis. Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800.* 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.
Wollin, Lars, 2017. *TRIX: Translation index – ett sätt att studera översättning.* Uppsala universitet: Institutionen för nordiska språk.

Elektroniska källor

Adlibris. Trollkarlen från Oz.
www.adlibris.com/se/bok/trollkarlen-fran-oz-9789176632208 [16-05-2019]
Library of Congress. The Wizard of Oz: An American Fairytale.
www.loc.gov/exhibits/oz/ [16-05-2019]
Libris. libris.kb.se [16-05-2019]
LIX-räknaren. www.lix.se [16-05-2019]
NE. *Nationalencyklopedin.* Sam J. Lundwall.
https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/sam-j-lundwall [16-05-2019]
Svenska barnboksinstitutet. Bokprovning på Svenska Barnboksinstitutet: En dokumentation. Årgång 2017: 21 mars–17 maj 2018.
www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/2017-års-utgivning-dokumentation.pdf [16-05-2019]
Svenskt författarlexikon 1900–1940. Wallin, John Alexis.
http://runeberg.org/sfl/1/0863.html [16-05-2019]

Bilaga 1: Kvantitativa språkmått

Se avsnitt 4.1 för detaljer angående hur de olika värdena har räknats ut.

Antal ord

	Wallin	*Lundwall*	*Westman*	*Svensson*
Kapitel 1	1052	1042	1080	1151
Kapitel 2	1745	1777	1734	1780
Kapitel 15	2491	2473	2560	2535

Genomsnittlig meningslängd

	Wallin	*Lundwall*	*Westman*	*Svensson*
Kapitel 1	17,53	18,61	17,42	16,44
Kapitel 2	13,74	14,45	13,76	13,80
Kapitel 15	13,84	14,46	13,76	13,13

Andel långa ord (fler än 6 tecken)

	Wallin	*Lundwall*	*Westman*	*Svensson*
Kapitel 1	16,25	13,72	13,24	16,85
Kapitel 2	16,50	16,32	16,21	15,79
Kapitel 15	14,73	14,44	13,79	14,20

Läsbarhetsindex (LIX)

	Wallin	*Lundwall*	*Westman*	*Svensson*
Kapitel 1	34	32	31	33
Kapitel 2	30	31	30	30
Kapitel 15	29	29	28	27

Type/token ratio (TTR)

	Wallin	*Lundwall*	*Westman*	*Svensson*
Kapitel 1	42,30 %	41,55 %	41,67 %	40,83 %
Kapitel 2	35,13 %	35,28 %	35,99 %	34,04 %
Kapitel 15	29,14 %	27,46 %	28,16 %	27,65 %

Ordvariationsindex (OVIX)

	Wallin	*Lundwall*	*Westman*	*Svensson*
Kapitel 1	59,69	58,39	59,15	58,92
Kapitel 2	56,91	57,41	58,07	55,65
Kapitel 15	53,42	51,04	52,43	51,61

Nominalkvot

	Wallin	*Lundwall*	*Westman*	*Svensson*
Kapitel 1	1,39	1,21	1,29	1,36
Kapitel 2	1,17	1,01	0,99	1,01
Kapitel 15	0,75	0,83	0,81	0,82

Fundamentlängd

	Wallin	*Lundwall*	*Westman*	*Svensson*
Kapitel 1	2,74	2,32	2,18	3,18
Kapitel 2	2,45	2,37	2,30	2,68
Kapitel 15	1,89	2,14	1,76	1,86

Bilaga 2: Ordfrekvenser

Frekvenser för alla ord som förekommer minst tio gånger i Wallins och/eller Svenssons version av kapitel 15.

	Wallin, kapitel 15	***Svensson, kapitel 15***	***Skillnad***
på	21	31	10
i	34	43	9
att	71	79	8
hade	3	11	8
Dorothy	20	27	7
för	15	22	7
sa	36	43	7
sig	7	14	7
de	42	46	4
han	28	32	4
alla	7	10	3
det	54	57	3
du	39	42	3
er	9	12	3
hur	8	11	3
ni	10	13	3
när	18	21	3
och	89	92	3
ska	13	16	3
till	26	29	3
dig	9	11	2
ett	20	22	2
har	15	17	2
inte	35	37	2
med	16	18	2
dem	17	18	1
Oz	26	27	1
skulle	11	12	1
Fågelskrämman	14	14	0
hon	10	10	0
som	36	36	0
är	45	45	0
då	10	9	-1
men	26	25	-1
så	41	40	-1
var	32	31	-1
blev	11	9	-2
kan	12	10	-2
en	50	47	-3
jag	108	105	-3
mig	34	31	-3
svarade	10	7	-3
om	19	15	-4
frågade	13	7	-6
den	40	31	-9

Bilaga 3: Resultat från substantivmetoden

Se avsnitt 4.2 för en beskrivning av substantivmetoden.

Kategori 1	Ett substantiv i källtexten motsvaras av exakt ett substantiv i måltexten
Kategori 2	Ett substantiv i källtexten motsvaras av någon annan konstruktion i måltexten
Kategori 3	Ett substantiv i måltexten motsvaras av någon annan konstruktion i källtexten
Kategori 4	Ett substantiv i källtexten saknar motsvarighet i måltexten
Kategori 5	Ett substantiv i måltexten saknar motsvarighet i källtexten

Kapitel 1

	Kategori 1	***Kategori 2***	***Kategori 3***	***Kategori 4***	***Kategori 5***
Wallin	71	11	11	29	17
Lundwall	89	18	5	4	1
Westman	100	11	3	0	2
Svensson	52	11	10	48	40

Kapitel 2

	Kategori 1	***Kategori 2***	***Kategori 3***	***Kategori 4***	***Kategori 5***
Wallin	75	10	6	16	5
Lundwall	83	12	0	6	1
Westman	77	19	5	5	0
Svensson	56	15	9	30	12

Kapitel 15

	Kategori 1	***Kategori 2***	***Kategori 3***	***Kategori 4***	***Kategori 5***
Wallin	79	27	15	10	5
Lundwall	94	19	9	3	0
Westman	94	19	12	3	1
Svensson	74	30	17	12	14

Totalt

	Kategori 1	***Kategori 2***	***Kategori 3***	***Kategori 4***	***Kategori 5***
Wallin	225	48	32	55	27
Lundwall	266	49	14	13	2
Westman	271	49	20	8	3
Svensson	182	56	36	90	66